

Maahanmuuttajat pohjoisen maakuntalehdissä

Eettisten lisäohjeistuksien tarve Pohjolan Sanomissa ja Lapin Kansassa

Pasi Lapinkangas

Kulttuurialan opinnäytetyö
Viestinnän koulutusohjelma
Medianomi (AMK)

KEMI/TORNIO 2012

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Tekijä(t):	Pasi Lapinkangas
Opinnäytetyön nimi:	Maahanmuuttajat pohjoisen maakuntalehdissä. Eettisten lisäohjeistuksien tarve Pohjolan Sanomissa ja Lapin Kansassa
Sivuja (joista liitteitä):	50 (4)
<p>Tutkin opinnäytetyössäni, tarvitseeko sanomalehden toimittaja Journalistin ohjeiden ohella muita ohjeistuksia maahanmuuttajista kirjoittaessaan. Työni tavoitteena on selvittää, millaiset valmiudet toimittajilla on kirjoittaa uutisia ja artikkeleita maahanmuuttajista. Lisäksi pohdin, tiedostaako toimittaja esimerkiksi kiireen alaisena tekemiänsä sanavalintoja ja niiden antamia mahdollisia mielikuvia. Päättämiskohteenani toimivat kustannusyhtiö Alma Mediaan kuuluvat, Lapin suurimmat maakuntalehdet Pohjolan Sanomat ja Lapin Kansa. Työni lopullisena tulemana muodostan uudet ohjeistukset, jotka luovat suuntaviivoja maahanmuuttajista kirjoittamista varten. Pohjaan ohjeistukseni vahvasti Lapin Kansan ja Pohjolan Sanomien toimittajille tehtyihin haastatteluihin ja omiin kokemuksiini.</p> <p>Nykyistä, niin sanottua maahanmuuttojournalismia kritisoidaan objektiivisuuden puutteesta. Selvitän työni teoreettisessa viitekehyksessä, mitkä seikat muuttavat objektiivisuuden joko negatiivisten tai liian positiivisten mielikuvien luontiin.</p> <p>Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö. Ohjeistuksien luomisen myötä työssä on myös kehitystutkimuksellisia piirteitä. Opinnäytetyöni pohjautuu tekemiini puoli-strukturoituihin teemahaastatteluihin Pohjolan Sanomissa ja Lapin Kansassa. Sen lisäksi hyödynnän Pohjolan Sanomien uutis- ja ajankohtaistoimituksessa suoritettua työharjoittelujakson aikana kirjoittamiani, aihepiiriin liittyviä lehtijuttuja. Käytän aineistolähtöistä sisällönanalyysia lehtiartikkeleihin. Samalla käytän hyödynni tekemällä tutkimisen tutkimusmenetelmää työharjoittelujakson ja kirjoitusprosessien aikana heränneiden kokemusten ja havaintojen kautta. Työni pohjautuu alan kirjallisuuteen, aiheesta tehtyihin tutkimuksiin sekä omiin kokemuksiin.</p> <p>Uusille ohjeistuksille löytyy mielestäni tarvetta. Esimerkiksi kieli muuttuu nopealla tahdilla, joten toimittajien tulee pysyä perillä oikeista termeistä. Ohjeistuksien on tarkoitus olla apuna hyvän ja eettisen maahanmuuttojournalismin luonnissa. Tämän kautta on mahdollista murtaa entisestään mahdollisia ennakkoluuloja.</p>	
Asiasanat: maahanmuutto, maahanmuuttajat, journalismi, maakuntalehti, eettiset ohjeet, Pohjolan Sanomat, Lapin Kansa, Alma Media.	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Writer(s): Pasi Lapin- kangas
Thesis title: Immigrants in Northern county newspapers
Pages (appendices): 50 (4)
<p>The research of my thesis finds answers to the question if the print journalist needs extra instructions along with the official Journalist's instructions when writing articles about immigration. The aim of my thesis is to clarify what kind of readiness journalists have for writing about immigrants. In addition, I examine if the reporters are aware of dictions they make and what kind of images words can possibly convey to the readers. The main examination concentrates on Lapland's biggest county newspapers Pohjolan Sanomat and Lapin Kansa. Both newspapers are part of the publisher company Alma Media Oyj. As the outcome of my thesis I create new instructions which give guidelines for immigration journalism. The instructions are based on interviews made in Lapin Kansa and Pohjolan Sanomat and also on my own experiences as a journalist.</p> <p>The so-called immigration journalism is criticized for its lack of objectivity. The main focus in my theoretical part aims to reveal which kind of circumstances turn objectivity into too positive or negative directions.</p> <p>My thesis is a functional case study. The basis for my study derives from semi-structured theme interviews. In addition, I benefited from articles that I wrote during my practical training period in Pohjolan Sanomat. The analyses of the articles are processed by utilizing the approaches of qualitative content analysis. At the same time I utilize experiments and observations made during the practical training period. My thesis mainly draws on literature in the field, prior studies on the subject matter and the practical experiences.</p> <p>In my opinion, there is a need for new instructions. Language is changing in a fast pace and journalists have own the knowledge about new terms. Instructions are meant to give help of making good and ethic immigration journalism. It is possible to break some prejudices via instructions.</p>
Key words: immigration, immigrants, journalism, county newspaper, ethical guidelines, Pohjolan Sanomat, Lapin Kansa, Alma Media.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 TÄRKEIMMÄT KÄSITTEET	7
2.1 Muuttuva maahanmuuttaja	7
2.2 Toimittajan etiikka	9
2.2.1 Journalistin ohjeet	9
2.2.2 Objektiivisuus	10
2.2.3 Eettiset ohjeet Suomen Yleisradiossa	11
2.3 Journalismi on ajan hermolla	12
2.3.1 Journalismin päätehtävät	12
2.3.2 Maakuntalehdistö kuvastaa levikkialuetta	13
3 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTONKERUU	15
3.1 Analysoitava aineisto	15
3.2 Analysoitavat uutisjutut	16
3.2.1 <i>Venäläisiä ei vierasteta Kemissä</i>	17
3.2.2 <i>Suomi paljasti kasvonsa</i>	19
3.2.3 <i>Uskonnon opit tulevat tutuksi isän johdolla</i>	20
3.3 Teemahaastattelut	22
4 MAAHANMUUTTO JA POHJOISEN MAAKUNTALEHDET	24
4.1 Maakuntalehdet osana Alma Mediaa	24
4.2 Monikulttuurisuus asettaa haasteita Pohjolan Sanomille	25
4.2.1 Nettikommentointi on päivittäinen riesa	27
4.2.2 Oikeat termit muodostavat hyvän maahanmuuttojournalismin perustan	28
4.3 Lapin Kansa tukeutuu humaaniin linjaan	30
4.3.1 Identiteetit ja ennakkoluulot	31
4.3.2 Onko täydellistä objektiivisuutta olemassa?	32
5 OHJEISTUKSET MAAHANMUUTTOJOURNALISMIIN	35
6 YHTEENVETO JA POHDINTA	39
LÄHTEET	41
LIITELUETTELO	46

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee maahanmuuttojournalismiin liittyviä ohjeistuksia. Selvitän, onko toimittajille olemassa Journalistin ohjeiden ohella mitään epävirallisia ohjenuoria maahanmuuttajista kirjoittamista varten. Työni pääkysymyksessä pohdin, tarvitseeko toimittaja lisäohjeistuksia tehdessään juttua maahanmuutosta tai maahanmuuttajista. Käsittelen aihetta Lapin suurimpien maakuntalehtien, Pohjolan Sanomien ja Lapin Kansan, kautta. Selvitän, millaisena lehden toimitukset näkevät nykyisen maahanmuuttojournalismin tason ja miten maahanmuuttajia käsitellään heidän lehdissään. Tutkimushaastatteluiden avulla selvennän, kokevatko toimittajat uusia ohjeistuksia tarpeellisiksi ja mitä niiden tulisi pitää sisällään. Käytän vertailukohtana Suomen Yleisradio Oy:n eli Ylen toimintaperiaatteita.

Työni on toiminnallinen opinnäytetyö. Analysoin työssäni Pohjolan Sanomien työharjoittelujakson aikana tekemääni kolmea lehtijuttua, joista jokainen liittyy maahanmuuttoon. Työni on osaltaan myös kehittämistutkimuksellinen, sillä rakennan lopullisena tulemana uudet ohjeistukset maahanmuuttojournalismia varten. Toimittajille on jo luotu niin Suomessa kuin ulkomailla samankaltaisia ohjeistuksia. Pelkästään tämä osoittaa mielestäni uusien ohjeistuksien muodostamisen tarpeellisuuden. Luomiani ohjeistuksia ei tule kuitenkaan rinnastaa alan virallisiin säädöksiin, vaan koen niiden tehtävän enemmänkin kertaavana. Lisäksi hyödynnän työssäni työharjoittelujakson aikaisia kokemuksia. Tämä tuo työhön mukaan myös tekemällä tutkimisen tutkimusmenetelmän hyödyntämistä.

Nykyään maahanmuuttajiin liittyvät lehtijutut voidaan jaotella hiukan kärjistäen tuomitseviin tai yltiöpositiivisiin kirjoituksiin. Journalististen ohjeiden mukainen, objektiivinen maahanmuuttojournalismi vaikuttaa olevan varsin harvassa. Maahanmuutto on hyvin tunteita herättävä aihe, mikä voi heijastua usein jutun sisältöön. Näin ollen toimittajan täytyy olla tarkkana kirjoittaessaan juttua maahanmuutosta tai maahanmuuttajista.

Aihe on erittäin ajankohtainen tämän päivän monikulttuurisessa Suomessa. Media on tärkeimpiä mielikuvien luoja yhteiskunnassa. Vastuu on suuri, sillä jo yksi väärä sanavalinta voi muokata tekstin sisältöä huomattavasti. Toimittajan työ on ihmisläheistä ja humaania perustuen vahvasti niin ennalta määrättyihin säädöksiin kuin journalistin

omaan arvomaailmaan. Koen nykyisen maahanmuuttokeskustelun mediassa mielenkiintoiseksi ja hyväksi vertailukohdaksi alan arvojen ja eettisyyden merkityksestä.

Perustan oman opinnäytetyöni myös osaltaan vuonna 2005 voimaan astuneisiin Journalistin ohjeisiin. Vuonna 2011 ohjeita uudistettiin. Tutkimustani koskevat ohjepykälät ovat pysyneet kuitenkin samoina, joten pohjaan työni vuonna 2005 ilmestyneisiin Journalistin ohjeisiin.

2 TÄRKEIMMÄT KÄSITTEET

Tässä luvussa selvennän opinnäytetyöni tärkeimpiä käsitteitä. Työni kannalta olennaisinta on maahanmuuttaja-termin käsitteellistäminen. Kyseessä on hyvin yleisesti ja laajalti käytetty termi, jonka tarkempi määrittely on vaikeaa. Siksi haluan avata käsitettä tarkemmin.

Toimittajan etiikka määrittelee vahvasti alan säädökset ja työskentelyn. Myös opinnäytetyöni aihe pohjautuu ammattietiikan säätelemiin toimintatapoihin ja niiden noudattamiseen. Siksi on hyvä avata myös alan eettisiä säädöksiä.

Journalismi-nimityksen alle voidaan niputtaa kaikki toimituksellinen työskentely. Haluan selventää kyseisen termin käsitettä, jottei se jäisi täysin pintapuoliseksi. Samalla avaen lyhyesti maakuntalehdistön merkitystä.

2.1 Muuttuva maahanmuuttaja

Termistä maahanmuuttaja on muodostunut olennainen osa Suomen poliittista ja arkista kielenkäyttöä. Jopa siinä määrin, että kyseinen käsite on saanut niin sanottujen asianharastajien slangikielessä lyhenteen ”*mamu*” (Huttunen 2009, 117). Nykyisin kyseinen lyhenne on yleisesti hyväksyttävämpi; jopa poliittisten päättäjien puheissa.

Maahanmuuttaja on konkreettisesti ihminen, joka muuttaa johonkin maahan. Maahanmuutto on taas itsessään monimuotoinen ilmiö. Maahanmuuttajiin kuuluu esimerkiksi työpaikan tai opiskelun vuoksi liikkuvia, perheitä perustavia tai yhdistäviä ihmisiä, pakolaisia ja turvapaikanhakijoita. (Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö, hakupäivä 15.2.2012.)

Maahanmuuttaja-termistä on muodostunut journalismissa yleisesti hyväksytty osa päivittäistä kielenkäyttöä. Näin on käynyt myös muualla mediassa sekä tieteessä. Tutkijat ovat alkaneet kuitenkin kyseenalaistamaan termin käyttöä, etenkin tieteellisessä tekstissä, ehdottaen tarkentavien sanojen käyttöä. (Horsti 2005, 200.)

Maahanmuuttopolitiikan tutkija Outi Lepola esittää maahanmuuttajan yläkäsitteenä termiä suomenmaalainen (2000, 371). Maahanmuuttaja voi viitata sanana hyvinkin heterogeeniseen ihmisryhmään. Samalla luodaan kuva ryhmästä, jolla ei ole muuta yhteistä kuin se, etteivät he ole syntyneet Suomessa. Eroavaisuuksien muodostaminen yhden hallitsevan käsitteen alaisuudessa on vaikeaa, sillä maahanmuuttajien taustat ovat hyvin erilaisia. Ihmiset ovat voineet saapua uuteen maahan esimerkiksi opiskelun, perheen, puolison tai työn merkeissä. (Horsti 2005, 200 – 201.)

Samanaikaisesti useat maahanmuuttajajärjestöt painottavat yhden yhteisen termin tärkeyttä. Termi maahanmuuttaja nähdään voimistavana ja yhdistävänä tekijänä. Ihmisten marginaaliasema tunnustetaan, minkä vuoksi järjestöt kehottavat käyttämään kyseistä termiä. (Horsti 2005, 202 – 203.)

Horstin mukaan maahanmuuttaja tarkoittaa arkisessa kielenkäytössä ”*epämeikäläistä*”. Perusteet, joilla jotain tiettyä aluetta tai työntekijää ryhdytään määrittelemään termillä maahanmuuttaja, kumpuavat ensisijaisesti negatioiden kautta. (2005, 201.) Tämä vahvistaa entisestään vastakkainasettelua kantaväestön ja maahanmuuttajien eli ”meidän” ja ”heidän” välillä.

Käsite maahanmuuttaja pitää sisällään hyvin moninaisia merkityksiä. Suomalaisessa keskustelussa käsite maahanmuuttaja niputtaa alleen suuren määrän eri kansallisuuksia. Maahanmuuttajaa ei pidä sekoittaa pakolaiseen, joka on paennut kotimaastaan esimerkiksi sodan takia. Sen lisäksi ihmiset ovat voineet saapua maahan työn perässä, jolloin on kyseessä työperäinen maahanmuutto.

Voi siis sanoa, ettei käsitteelle maahanmuuttaja ole yhtä eksaktia selitettä. Sisältö ja sävyerot vaihtelevat asiayhteydestä riippuen. Maahanmuuttaja on kuitenkin yleisesti käytetyin termi niin mediassa kuin puhekielessä. Korvaavaa termiä ei ole tullut vielä tilalle. Siksi käytän myös omassa työssäni kyseistä termiä. Se on mielestäni tällä hetkellä selventävin käsite työni kannalta. Tiedostan samalla käsitteen sisältämät ongelmat enkä kiistä niitä.

2.2 Toimittajan etiikka

Arkikielessä etiikkaa ja moraalia ei usein erota toisistaan. Molemmat viittaavat ihmisen arvopohjaan eli siihen, miten hyvää tai pahaa – oikeaa tai väärää – toimintamme on. Kyseessä on kuitenkin kaksi eri käsitettä, jotka tulee pitää toisistaan erillään. Sana etiikka johtaa juurensa kreikan kielen sanasta *eetikos*, joka tarkoittaa oppia toiminnan perustana olevista periaatteista. Käsitteen kantasana on *ethos*, joka viittaa kotipaikkaan tai lähtökohtaan. Moraali-sanan juuret ovat sen sijaan latinan sanassa *mores*, joka tarkoittaa tapoja ja tottumuksia. (Lehtonen & Nordenstreng 1998, 255.)

Molempien käsitteiden alkuperän mukaisesti tarkoitamme *moraalilla yksilön käsityksiä oikeasta ja väärästä, etiikalla puolestaan perusteluja toiminnalle ja moraalille*. Moraali viittaa ilmiöön – arvovalintoihin. Etiikka taas viittaa arvovalintojen taustalta löytyviin periaatteisiin ja niitä koskevaan oppijärjestelmään. (Lehtonen & Nordenstreng 1998, 255.) Mediaetiikasta on tapana puhua julkaisulainsäädännön yhteydessä. Näissä tapauksissa sillä tarkoitetaan lakien rinnalla toimivaa itsesääätelyä. (Vuortama 1984, 170.)

Tämä etiikan erityismerkitys on hyvin tekninen ja suppea verrattuna siihen filosofiseen merkitykseen, joka käsitteelle kuuluu (Lehtonen & Nordenstreng 1998, 255). Etiikka on yksi niistä tunnuspiirteistä, joita jokaisen alan ammatillisuus tarvitsee tullakseen tunnustetuksi niin omien kuin ulkopuolisten tahojen piirissä. Seuraamuksena on myös vastuu, sillä heidän, tässä tapauksessa erityisesti toimittajien, oletetaan toimivan yhteisen hyvän vuoksi. Tämä tekee heidän asemastaan eettisesti erityisen mielenkiintoisen. (Airaksinen 1991, 14.)

2.2.1 Journalistin ohjeet

Journalistin eettinen työskentely perustuu hyvin vahvasti Suomen Journalistiliiton laatimiin Journalistin ohjeisiin. Julkisen sanan neuvosto JSN valvoo ohjeiden soveltamista. Journalistin ohjeissa on yhteensä 35 pykälää, joiden mukaan määritellään suuntaviivat hyvälle ja eettiselle journalistiselle työskentelylle. (Mäntylä 2008, 10 - 11.)

Journalistin ohjeet on laadittu koskemaan kaikkea journalistista työtä. Pääpaino on kuitenkin toimittajien ammatillisessa ja eettisessä työskentelyssä. Jokainen yksityinen ja julkinen taho voi tehdä JSN:lle kantelun, jos kokee tiedotusvälineen rikkoneen ohjeita. JSN tulkitsee ohjeita ja ratkaisee, onko tiedotusväline rikkonut sääntöjä. (Suomen Journalistiliitto 2011, hakupäivä 12.2.2012.)

Journalistin ohjeisiin on tiivistetty kustantajien ja journalistien näkemykset siitä, miten suomalaisen median halutaan toimivan eettisesti ja ammatillisesti. Ohjeet on vahvistettu JSN:n kannatusyhdistyksessä. (Journalistin ohjeet 2005.) Suomessa toimitukset pohjaavat usein eettiset toimintaperiaatteensa vahvasti Journalistin eettisiin ohjeisiin. Toimintamallit pyörivät hyvin yhteneväisesti kyseisten eettisten ohjeistuksien ympärillä.

Perustan oman opinnäytetyöni vuonna 2005 voimaan astuneisiin Journalistin ohjeisiin. Vuonna 2011 ohjeita uudistettiin. Tutkimustani koskevat ohjepykälät pysyivät kuitenkin samoina, joten pohjaan ne vuonna 2005 ilmestyneisiin Journalistin ohjeisiin.

Työni kannalta olennaisin kohta Journalistin ohjeissa on *Yksityinen ja julkinen* -alaotsikon alta löytyvä pykälä 26. Sen mukaan *jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava. Etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vakaumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti.* (Journalistin ohjeet 2005.)

Tutkimuskohteissani Pohjolan Sanomissa ja Lapin Kansassa edellä mainittu pykälä korostuu. Maahanmuuttajia pyritään käsittelemään toimituksessa täysin samankaltaisesti muiden ihmisryhmien rinnalla. Taustalla on osaltaan pelko siitä, että liiallinen varovaisuus kääntäisi objektiivisen käsittelytavan pääläelleen.

2.2.2 Objektiivisuus

Uutisjournalismissa tavoitellaan objektiivista eli puolueetonta ja tasapuolista kerrontaa. Tiedotusväline tarjoaa vastaanottajalle asiatiedot, mutta mielipiteen muodostaminen jää lukijoiden, katsojien ja kuulijoiden omalle vastuulle. Perusolettamuksellisesti uutisen vastaanottaja on ajatteleva ja yksilöllinen ihminen. Uutistoimitusten tehtävänä on antaa

jokaiselle yksilölle lähtökohdat oman ajatusmaailman ja mielipiteen muodostamiseen. Uutista työstäessään toimittajan tulisi irrottautua omasta ajatusmaailmastaan ja tarkastella aihetta mahdollisimman objektiivisesti. (Huovila 2005, 162.)

Monikulttuurisessa Suomessa media joutuu yhä useammin miettimään, miten ulkomaalaistaustaisia kohdellaan tiedotusvälineissä verrattuna syntyperäisiin kansalaisiin. Yksi merkittävimmistä journalistisen etiikan kysymyksistä liittyy yhä vahvemmin uskontoon ja rotuun. (Mäntylä 2008, 173.)

Huovilan mukaan toimittaja on vastuullinen tekstistään ennen kaikkea sen vastaanottajalle. Journalisti on myös vastuussa juttujensa totuudenmukaisuudesta jutun kohteelle. Sen lisäksi toimittaja on vastuullinen työnantajalleen toimituksen ja tiedotusvälineen linjauksien mukailemisesta sekä yhteiskunnalle vaikuttavana tekijänä julkiseen mielipiteeseen. (2005, 167.)

Huovilan mielestä journalistin ohjeet määrittelevät toimittajan yhteisiksi arvoiksi inhimillisten perusarvojen, kuten ihmisoikeuksien, kunnioittamisen. Sen ohella tulisi pyrkiä edistämään mielipiteen vapauden kautta yleistä keskustelua ja tiedonkulkua, vastuullista toimitustyötä unohtamatta. Kansalaisille tulee tarjota faktapohjaista ja olennaista tietoa, jonka avulla he voivat muodostaa totuudenmukaisen maailmankuvan. (2005, 163.)

2.2.3 Eettiset ohjeet Suomen Yleisradiossa

Suomen Yleisradion Ylen arvoihin kuuluvat muun muassa riippumattomuus, monipuolisuus ja ihmisen arvostaminen (Yle yhtiönä 2012, hakupäivä 2.2.2012). Ylen toimintaperiaatteiden voi nähdä pohjautuvan pitkälti myös BBC:n eli Ison-Britannian yleisradioyhtiön perustamille toimintaohjeille. BBC:n arvoissa mainitaan kanssaihmisten kunnioittaminen ja erilaisuuden arvostaminen. Yhtiön tasa-arvolausunnossa määritellään tarkemmin suhtautuminen vähemmistöryhmiin: *”BBC on sitoutunut edistämään tasa-arvoa ihonväristä, rodusta, uskonnosta, siviilisäädystä, seksuaalisuudesta, vammasta tai iästä riippumatta. BBC sitoutuu heijastamaan Britannian kansalaisten moninaisuutta ja mahdollistamaan palveluidensa saatavuuden kaikille. Tämä koskee niin tuotantoa kuin työntekijöitä.”* (BBC 2011, hakupäivä 2.2.2012)

Ylen vuoden 2012 strategia perustuu Yleisradio Oy:tä varten annettuun lakiin. Laissa sivistys- ja tasa-arvonäkökohtien huomioon ottaminen on kirjattu yhtenä osana Ylen yhteiskuntavastuu-osiota. Vuonna 2012 on valmistumassa Ylen eettinen säännöstö OTS (Ylen ohjelmatoiminnan säännöstö). Arvokysymysten lisäksi se tulee ohjaamaan yhtiön ohjelmantekoa ja journalististen valintojen muodostamista. Jokaisen toimijan tulee olla tietoinen siitä, millaisia periaatteita tiedonhankinnassa ja haastatteluissa noudatetaan sekä millaiset ovat yksilön oikeudet. (Yle yhtiönä 2012, hakupäivä 2.2.2012)

Yle onkin harvoja toimituksia Suomessa, jolla on konkreettiset ohjeistukset myös maahanmuuttojournalismia varten. Pohjolan Sanomien ja Lapin Kansan työntekijöitä haastatellessani niin toimittajat kuin uutispäälliköt totesivat Journalistin ohjeiden olevan riittävä ohjenuora niin maahanmuuttajien kohdalla kuin koko toimituksen yleisenä ohjeistuksena.

2.3 Journalismi on ajan hermolla

Seuraavassa alaluvussa selvennän journalismin peruseriaatteita. Käsittelen journalismin tarkoituksena eettisyyden kannalta. Sen lisäksi tarkastelen maakunnallisen sanomalehdistön tehtäviä, kuten millainen alueellinen merkitys Pohjolan Sanomilla ja Lapin Kansalla on omilla alueillaan Lapin maakunnassa.

2.3.1 Journalismin päätehtävät

Journalismin tarkoituksena on tuottaa ajankohtaista ja faktapohjaista joukkoviestintää. Molemmat määreet ovat kuitenkin suhteellisia. Ajankohtaisuus painottuu jo journalismin etymologiassa, eli sananselitysopissa (ranskan kielen sana *le jour* tarkoittaa päivää, *journal* sen sijaan päiväkirjaa), vaikkakin viestinnän nopeuden kiihtyminen on jo ajanut tämän päiväkohtaisuuden ohi. Välitettyjen viestien arvoa journalismissa kasvattaa juuri niiden tuoreus. (Kunelius 2004, 21.)

Joukkoviestinnän tuottaminen edellyttää päivittäisiä arvovalintoja ja ihmisten käyttäytymisen arvioimista. Täten voi sanoa, että joukkoviestintä perustuu vallitsevan yhteiskunnan normeille ja arvoille. (Kunelius 2004, 190.)

Journalismi ei ole pysyvää tai arvovapaata. Siihen voi vaikuttaa yhteiskunnallinen tilanne, mediaorganisaatioiden ja konsernien tavoitteet, lukijat sekä teknologian kehittymisen myötä saapuneet uudenlaiset mediat. Tämän lisäksi journalismia ja toimittajia on hyvin monen kaltaisia. (Helle 2009, 97.)

Perinteisiä journalistisia arvoja on nimitetty journalismin ideologiaksi. Viisi keskeisintä journalismia määrittelevää ihannetta ovat olleet julkinen palvelu, objektiivisuus, autonomisuus eli vapaus työssä, ajankohtaisuus eli nopeus sekä eettisyys. (Deuze 2005, 446 - 447.) Monikulttuuristuminen ja verkkojulkaiseminen ovat kuitenkin murtamassa perinteisiä ihanteita. Monikulttuurisuuden kautta tulee huomioida yhteiskunnallisia intressejä ja tuottaa keskustelunomaista journalismia. Tämä vaatii pohtimaan esimerkiksi objektiivisuuden käsitettä. Monikulttuurisuus tuo keskusteluun uusia lähteitä ja toimijoita. Verkkojulkaiseminen syö myös omalta osaltaan ajatusta journalistisesta itsehallinnasta ja toimittajien yksinoikeudellisesta tiedon tuottamisesta. (Deuze 2005, 452 - 454.)

2.3.2 Maakuntalehdistö kuvastaa levikkialuetta

Sanomalehdistö voidaan jakaa toimittaja Juhani Wiion mukaan kolmeen erilliseen kokonaisuuteen: joko *suoraan tai välillisesti valtakunnallisesti vaikuttavaan sanomalehdistöön, voimakkaaseen maakunta- ja aluelehdistöön, paikalliseen sekä muuhun lehdistöön* (Wiio 2006, 21).

Maakunnallisesti voimakkaaseen sanomalehdistöön kuuluvat alueiden ykköslehdet, kuten opinnäytetyöni kohteet Pohjolan Sanomat ja Lapin Kansa. Maakuntalehdet ovat omalla vaikutusalueellaan merkittäviä mielipiteen ja keskustelun muodostajia. Niiden tärkeimpiin tehtäviin kuuluukin ylläpitää maakuntien keskusteluagendaa. (Wiio 2006, 23.)

Maakuntia ajatellen alueiden ykköslehtien asema on huomattava. Yhdessä maakuntalehdillä on valtakunnallistakin merkitystä. Jos esimerkiksi jokin yhteiskunnallinen avaus halutaan saada osaksi koko kansakuntaa koskevaa yleistä keskustelua, maakuntien ykköslehtien täytyy olla ylläpitämässä tätä keskustelua. Lehtien halukkuus osallistua kyseiseen keskusteluun lisääntyy, jos aiheeseen on liitettävissä alueellisia näkökulmia. Mikäli jokin keskustelunavaus näyttäytyy maakuntalehtien silmissä niin sanotusti ”Helsingin herrojen” pyrkimyksenä, saattavat nämä lehdet asettua myös tällaisia avauksia vastaan. (Wiio 2006, 23.)

Uutisten kertomisen ohella maakuntalehden tavoite on edustaa omaa levikkialuetta. Yleensä lehden levikkialue mukailee talousmaakunnan rajoja. Myös toimintaperiaate on lähtöisin maakunnasta. (Hujanen 1998, 80.)

3. TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTONKERUU

Tässä luvussa kerron tutkimusmateriaalista ja kuinka käsittelin sitä. Arvioin myös, kuinka luotettava aineisto on. Kerron lisäksi, kuinka toteutin haastattelut. Valitsin uutisjuttujen käsittelyn tutkimusmenetelmäksi laadullisen aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Menetelmä on toimivin ottaen huomioon tutkittavan aineiston laadun ja määrän. Tuomi & Sarajärven (2002, 87) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan siinä pyritään kuvailemaan ja ymmärtämään tiettyä asiaa antaen sille teoreettisesti mielekäs tulkinta. Tutkittavaan aineistoon kuuluvat lisäksi puolistrukturoidut teemahaastattelut.

Mielestäni teemahaastattelu on joustavin aineistonkeruumenetelmä. Haastattelutilanteessa on muun muassa mahdollista käydä keskustelua tiedonantajan kanssa, oikaista väärinkäsityksiä ja selventää sanamuotoja (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75).

3.1 Analysoitava aineisto

Analysoin työssäni työharjoittelujakson aikana työstämiäni lehtijuttuja. Jutut liittyvät joko sisältönsä puolesta työni aiheeseen, tai olen haastatellut juttuja varten maahanmuuttajia. Pyrin peilaamaan jokaisen jutun työstöprosessin ja valmiin lopputuloksen kautta omia tuntemuksiani aiheesta. Näin työhön tulee myös aloittelevan toimittajan näkökulma.

Tuomi & Sarajärven (2002, 105) mukaan sisällönanalyysi on menetelmä, jonka avulla voidaan analysoida dokumentteja järjestelmällisesti ja mahdollisimman objektiivisesti. Dokumentti on kuitenkin laaja käsite. Se voi olla esimerkiksi artikkeli, haastattelu tai muu kirjalliseen muotoon saatettu materiaali. Myös tiedotusvälineiden tuottama materiaali, kuten radio- ja tv-ohjelmat, ovat dokumentteja, joihin voidaan osaltaan käyttää sisällönanalyysia. Analyysimenetelmällä pyritään tuottamaan tutkittavasta tapauksesta kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa.

Opinnäytetyössäni olen sisällönanalyysin avulla järjestänyt aineistot selkeään muotoon. Kehitän eri tulkintoja ja johtopäätöksiä aineistojen perusteella. Tuomi & Sarajärven

(2002, 110) mukaan aineiston laadullinen käsittely pohjautuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. Ensin aineisto jaotellaan osiin, käsitteellistetään ja kasataan uudestaan toisella tavoin loogiseksi kokonaisuudeksi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 86, 105).

Työharjoittelujaksoni alkupuoliskolla mietin etukäteen valmiiksi aiheita, jotka voisin yhdistää tukemaan opinnäytetyötäni. Osa lopullisista jutuista oli niin sanottuja ”tilaus töitä”. Eli esimerkiksi tietyn tapahtuman järjestävä taho on ollut yhteyksissä toimitukseen mahdollisen jutun tiimoilta. Tämän jälkeen uutispäällikkö on ehdottanut juttua minulle.

Yksi juttu on lähtöisin omasta ideasta. Jutun rakentaminen lopulliseen muotoonsa oli varsin pitkälinen prosessi. Näkökulma muuttui useampaan otteeseen, ja jopa aihe vaihtui lopulta toiseksi. Kyseinen juttu oli ehkä kaikkein ihmisläheisin. Haastattelin juttua varten muslimiperhettä, jonka lapset opiskelivat islamin uskontoa kotoa käsin. Ihmiset puhuivat todella avoimesti aiheesta, ja huomasin, että aihepiiri oli erittäin tärkeä heille.

Jutut muodostavat mielestäni suhteellisen kattavan kokonaisuuden työni kannalta. Lähteitä tarkastellessa jutut voidaan jaotella kolmeen luokkaan. Yksi jutuistani perustuu pelkästään asiantuntijan puheeseen, toisessa maahanmuuttajaopiskelijat pääsevät ääneen. Kolmannessa taas yhdistyy niin asiantuntijan kuin aiheeseen liittyvän tavallisen ihmisen ääni.

Jokaisen jutun työstöprosessin aikana huomasin pystyväni käyttämään niitä työni aineistona. Valinta perustui pitkälti joko haastattelun tai kirjoitusvaiheen aikana syntyneisiin ajatuksiin ja pohdiskeluihin.

3.2 Analysoitavat uutisjutut

Valitsin työni teososaksi kolme Pohjolan Sanomien työharjoittelujaksen aikana tekemääni juttua. Ensimmäinen juttu käsittelee Kemiin muuttaneita venäläisiä. Toinen juttu keskittyi suomalaisten ja maahanmuuttajaopiskelijoiden järjestämään itsenäisyyspäivän juhlaan. Kolmas juttu käsittelee Kemi-Tornion alueen peruskouluissa järjestettävän muiden uskontojen opetuksen puutetta.

Lehtijutut eroavat toisistaan niin aiheeltaan kuin tekovaiheessa vastaan tulleilta ongelmakohdiltaan. Ensimmäisessä jutussa kävin läpi eettisiä kysymyksiä kirjoitusvaiheessa. Toisessa jutussa sain tehdä eettisiä valintoja jo haastatteluvaiheessa. Kolmannen jutun kohdalla taas kohtasin suurimmat ongelmat jo suunnitteluvaiheessa. Tämän vuoksi jokaisen lehtijutun mukaan liittäminen on perusteltua. Voin peilata omia kokemuksia kokonaisvaltaisemmin lehtijuttujen luoman kokonaisuuden avulla.

3.2.1 *Venäläisiä ei vierasteta Kemissä*

Pohjolan Sanomissa 23.11.2011 julkaistussa jutussa ”Venäläisiä ei vierasteta Kemissä” kirjoitin venäläisten maahanmuuttajien sopeutumisesta Kemiin. Pohdin jutussa muun muassa, mikä on venäläisten asema työelämässä ja miten syntyperäiset suomalaiset suhtautuvat kaupunkiin muuttaneisiin venäläisiin ja päinvastoin.

Sain juttuaiheen aamupalaverissa. Samana päivänä Kemissä järjestettiin Venäjä-info, jossa asiantuntijat kertoivat, kuinka Kemiin muuttaneet venäläiset ovat sopeutuneet kaupunkiin. Kävin vierailemassa infotilaisuudessa, jonka jälkeen haastattelin juttua varten infon järjestänyttä tahoa. Pohjasin juttuni pitkälti kyseiseltä henkilöltä saamilleni tiedoille.

Kirjoitusvaiheessa tajusin, että juttu olisi vaatinut myös paikkakunnalle muuttaneen venäläisen kommentin aiheesta; miten hän on sopeutunut kaupunkiin ja miten paikalliset ihmiset suhtautuvat venäläisiin. Vaikka asiantuntijan kommentit olivat totuudenmukaisia ja kattavia, olisi asianomaisen ihmisen kommentti tuonut lisää syvyyttä juttuun. En uskaltanut kuitenkaan heittäytyä kokonaisvaltaisesti aiheeseen vielä tässä vaiheessa. Asiantuntijan haastattelu tuntui tarpeeksi turvalliselta vaihtoehdolta. Pelko siitä, että olisin joutunut käyttämään haastattelussa esimerkiksi englantia, oli liian suuri.

Jälkeenpäin huomasin, kuinka Kemiin muuttaneen venäläisen tai edes kantaväestön kommentti olisi elävöittänyt nyt hyvin turvalliseksi ja hieman tylsäksi jäänyttä juttua. Tämä olisi lisännyt keskustelunomaisuutta asiantuntijan kommenttien kanssa. Nyt juttu jäi kovin yksipuoliseksi. Asiantuntijat puhuivat uutisen kohteen puolesta ja kertoivat, mitä mieltä he ovat aiheesta.

Asianomaisen ihmisen mukaan tuominen olisi lähentänyt aihetta myös lukijan kannalta. Asiantuntijan liika siteeraaminen, niin objektiivista ja faktapohjaista kuin se olisikin, etäännyttää aihetta lukijasta. Tämä taas antaa tilaa mahdollisille stereotypioille ja ennakkoluuloille. Harvalla kemiläisellä on kontaktia kaupunkiin muuttaneisiin venäläisiin. Uutisointi vaikuttaa helposti yksilöiden mielipiteisiin maahanmuuttajista, etenkin jos omia yhteyksiä maahanmuuttajiin ei ole. (Aro 2011, hakupäivä 11.12.2011).

Kyseessä oli ensimmäinen kirjoittamani juttu maahanmuuttajista. Tämä heijastui etenkin kirjoitusvaiheessa ilmenneiden vaikeuksien kautta. Huomasin asennoituneeni liian varovaisesti aiheeseen. Tämä näkyi etenkin sanojen miettimisenä. Mietin liiankin tarkkaan jokaista sanaa, joka voisi antaa väärän kuvan maahanmuuttajista tai kantaväestöstä. Vaikka sanavalintojen pohtiminen tuottikin hankaluuksia, koin sen tärkeäksi. Jos median tuottama kuva maahanmuuttajista ei ole tarkka tai asianmukainen, ei journalismi palvele kunnolla julkista keskustelua ja politiikkaa (Jaskari, Kosonen, Lönnroth & von Weissenberg 2006. 3).

Viestinnän professori emeritus Osmo A. Wiion mukaan sanojen merkitykset jaetaan yleensä kahdeksi osatekijäksi, sanan *varsinaiseen* merkitykseen ja *sivumerkitykseen*. Varsinainen merkitys tarkoittaa sitä, minkä todellisen merkityksen sana on saanut esimerkiksi sanakirjassa. Sivumerkitys tarkoittaa taas sitä merkitystä, joka sanalla on sen varsinaisen merkityksen lisäksi. Sanojen sivumerkitykset juontuvat usein varsin tunneperäisistä syistä. (2000, 114.)

Liika varovaisuus hidasti jutun kirjoittamista huomattavasti. Vaikka oma juttuni oli suhteellisen lyhyt uutisjuttu, tuotti jutun kirjoittaminen lopulliseen muotoonsa suuria vaikeuksia. Uskon, että rutinoituminen helpottaa jatkossa juttujen kirjoittamista. Sanavalinnat tulevat enemmän selkärangasta, ja niiden pohtimiseen ei tarvitse kiinnittää niin paljon huomiota. Tällä voi olla totta kai varjopuolensa. Jos eri sanamuodot ja termit kirjoitetaan kiireessä, niiden varsinaista merkitystä ei tule välttämättä ajatelleeksi. Tässä vaiheessa toimittajan eettiset ohjeet ja oma arvomaailma tulevat helposti sivuutetuiksi. Uskon, että kyseinen ilmiö on myös suuren osan journalistisessa työskentelyssä tapahtuvien rikkomusten taustalla.

Omalla kohdalla edellä mainitun ongelman taustalla oli niin sanottu täydellisen objektiivisuuden tavoittelu. Kyseinen ihanne toteutuu kuitenkin ani harvoin journalismissa. Tämä näkyy juuri sanavalintojen ongelmallisuutena. Sanavalintojen vaikeus on yksi pääseikoista, jonka vuoksi kehitän uudet ohjeistukset. Mielestäni oikeiden termien käyttö ja hallinta antavat vahvan kivijalan hyvän maahanmuuttojournalismin tekemiseen.

3.2.2 Suomi paljasti kasvonsa

Toinen teososana käyttämäni juttu ”Suomi paljasti kasvonsa” julkaistiin Pohjolan Sanomissa 6.12.2011. Jutun keskiön muodosti Kemin lyseon lukiossa järjestetty erilainen itsenäisyyspäivän juhlatilaisuus. Tapahtumassa suomalaiset perinteet ja maahanmuuttajaopiskelijoiden omat tavat yhdistyivät monikulttuurisessa itsenäisyysjuhlassa.

Juttu eroaa usealta osa-alueeltaan verrattuna ensimmäiseen juttuuni. Kyseessä oli niin aiheeltaan kuin sisällöltään kevyempi juttu. Haastattelin juttua varten pelkästään lukion opiskelijoita. Olin tutustunut aiheeseen aikaisemmin edellisellä viikolla, jolloin juttelin itsenäisyysjuhlan järjestelyistä vastanneen opettajan kanssa. Tein jutustelun pohjalta lehteen lyhyen tapahtumatiedon. Koska tapahtuman taustatiedot olivat jo hallussa, aiheesta oli mahdollista käsitellä pelkästään opiskelijoiden näkökulmasta. Haastattelin juttuun sekä suomalaisia että Myanmarista ja Sri Lankasta kotoisin olleita opiskelijoita.

Pyrin kyselemään ulkomaalaisilta opiskelijoilta, mitä itsenäisyys merkitsee heille. Tämä toi mukaan maahanmuuttajia käsitteleville jutuille tyypillistä vastakkainasettelua. Vastakkainasettelu luo usein toimittajan hyvistä aikeista huolimatta kuilua lukijoiden ja maahanmuuttajien välille.

Väärinkäsityksiä tapahtuu myös hyvin helposti. Haastattelemani myanmarilainen opiskelija mainitsee jutussani, kuinka Suomessa on itsenäisyyspäivänä paljon rauhallisempaa verrattuna hänen kotimaahansa. Vaikka kyseessä on suora sitaatti, voi se antaa helposti sen kuvan, kuinka rauhatonta Myanmarissa on, jopa itsenäisyyspäivänä. Vaikka kyseessä ei ollut uutisjuttu vaan aiheeltaan kevyempi tapahtumakuvaus, luo edellisen kaltainen vastakkainasettelu aina omat riskinsä.

Lopulta jouduin typistämään jutun melko pieneen tilaan, minkä vuoksi jouduin tiivistämään sisältöä. Tämän takia juttu jäi pintapuoliseksi.

Juttu eroaa myös ongelmakohdiltaan aikaisemmasta, venäläisiä maahanmuuttajia käsitteestä jutusta. Menimme kuvaajan kanssa juttua varten aamulla koululle, jossa tilaisuus pidettiin. Halusin sisällyttää juttuuni ennen kaikkea maahanmuuttajien mielteitä juhlasta ja itsenäisyydestä. Kielimuuri osoittautui kuitenkin korkeaksi paikan päällä. Vaikka useat maahanmuuttajat puhuivat suomea, oli kommunikointi välillä hyvin vaikeaa. Jouduin turvautumaan välillä tulkkiin sekä englannin kieleen. Vaikka mielestäni kykenen kommunikoimaan vähintään välttävästi englannin kielellä, äkillinen kielenvaihto oli hankalاهkoa. Loppujen lopuksi suoriuduin jotakuinkin välttävästi haastatte- luista, mutta hektinen tapahtuma, kielimuuri ja aloittelevan toimittajan epävarmuus te- kivät jutusta haastavan.

Suurimpana huomiona jutun tekoprosessista jäi mieleen stereotyypioiden ja ennakkoluu- lojen kohtaaminen. Ensivaikutelman perusteella ehdin muodostaa mielikuvan paikan päällä olleiden maahanmuuttajaopiskelijoiden heikosta suomen kielen taidosta. Kun sen jälkeen kohtasin Sri Lankasta kaksi ja puoli vuotta sitten Suomeen saapuneen lukioikäi- sen opiskelijan, hämmästyin hänen sujuvasta suomen kielen hallinnastaan.

Tämä osoittaa mielestäni sen, kuinka helposti tietystä ihmisryhmästä muodostetaan tah- tomattakin kärjistettyjä tai yksipuolisia mielipiteitä, jopa toimittajien piirissä. Tämän- kaltaisissa tapauksissa koen lisäohjeistuksien olemassaolon hyvänä lisänä. Ne voisivat toimia niin sanottuna tukevana tekijänä, johon voisi turvautua epävarmalla hetkellä.

3.2.3 Uskonnon opit tulevat tutuksi isän johdolla

Kolmas teososa ”Uskonnon opit tulevat tutuksi isän johdolla” julkaistiin Pohjolan Sa- nomissa 12. tammikuuta 2012. Kyseisen teososan työstäminen lopulliseen muotoonsa oli pitkä prosessi. Aloitin aiheen suunnittelun jo ennen joulua. Alkuperäinen idea oli lähteä selvittämään, miten Lounais-Lapin alueella asuva muslimiperhe viettää joulua. Erinäisten käänteiden vuoksi jutun tekeminen siirtyi seuraavan vuoden puolelle. Lopulta myös aihe vaihtui kokonaan. Lopullisessa työssä lähdin selvittämään, järjestetäänkö

alueen peruskouluissa muiden uskontojen opetusta ja kuinka haasteellisena koulun rehtorit kokevat opetuksen järjestämisen. Islamilaisuus kulki kuitenkin koko ajan taustalla hallitsevana elementtinä. Islamilaisten kulttuuriperinteet ja uskonto eroavat paljon suomalaisista evankelis-luterilaisista tavoista. Myös uskonnon opetuksen kohdalla halusin tuoda nämä eroavaisuudet esille.

Viimeisen teososan idea oli alusta pitäen omani, toisin kuin kahdessa aikaisemmassa. Suunnittelu-aikaa oli myös huomattavasti enemmän. Aikaisemmat juttuni olin työstänyt yhden päivän aikana. Lisäsin varsinaisen jutun yhteyteen noin tuhannen merkin mittaisen kainalojutun, jota varten haastattelin Kemin alueella asuvaa muslimiperhettä. Kainalojuttu on yleensä liitoksissa jutun kuvaan. Myös tässä tapauksessa jutun pääkuva oli perheen omasta luokkahuoneesta, jossa lapset opiskelivat isänsä johdolla. Perhe oli tehnyt päätöksen opettaa uskontoa kotoa käsin, joten vierailin juttua varten heidän kotonaan.

Sain perheen yhteystiedot paikallisen rehtorin haastattelun yhteydessä. Molemmat perheen vanhemmista olivat hyvin suostuvaisia haastatteluun. Haastattelin myös kahta perheen ala- ja yläkouluikäistä lasta, jotka molemmat opiskelivat kotonaan islamin uskoa.

Varsinaisessa uutisjutussa keskityin aiheen esittelyyn asiantuntijoiden kautta. Halusin kuitenkin tuoda myös muita uskontoja opiskelevan ihmisen äänen kuuluviin. Kainalo-osuuden noin tuhannen merkin määrä osoittautui heti ensi alkuun liian vähäiseksi. Perhe olisi vaatinut huomattavasti enemmän palstatilaa. Näin jutusta olisi käynyt paremmin ilmi, mitä kotiopetus todella pitää sisällään ja mitä mieltä asianomaiset ovat opetuksesta.

Pystyin käyttämään jutun tekemiseen huomattavasti enemmän aikaa kuin kahden edellisen tekemiseen. Tämä on huomattavissa jutun sisällöstä. Itse kirjoitusvaiheeseen käytetty aika oli yhtä lyhyt kuin ennenkin. Sain kuitenkin taustoittaa juttua kaikessa rauhassa, mikä myös heijastui itse lopputulokseen. Faktojen hallinnan avulla myös haastattelu- ja kirjoitusprosessit sujuivat paljon itsevarmemmin.

Tärkein huomio työni kannalta oli juuri taustojen selvittämisen oleellisuus toimittajan työssä. Taustoittamisen merkitys korostuu eri kulttuurien ja etnisten ryhmien kohdalla.

Usein kunnon taustoittamiseen ei ole aikaa, mutta sitä olisi hyvä harjoittaa aina mahdollisuuksien mukaan.

3.3 Teemahaastattelut

Uutisjuttujen lisäksi tutkimustyöni aineistona ovat Pohjolan Sanomien ja Lapin Kansan uutispäälliköiden sekä toimittajien kanssa tekemäni haastattelut. Haastatteluiden tarkoituksena on selvittää, miten maahanmuuttajia käsitellään Pohjolan Sanomien ja Lapin Kansan toimituksissa ja millaisena kyseisten lehtien toimittajat ja uutispäälliköt näkevät lisäohjeistusten tarpeen.

Käytin haastattelumenetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua, sillä se antaa haastateltaville vapauden vastata kysymyksiin omin sanoin. Tuomi & Sarajärven (2002, 77) mielestä teemahaastattelun etuna toimii ennen kaikkea joustavuus. Täten haastattelu sopii moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77).

Puolistrukturoitu haastattelu antaa myös haastattelijalle vapauden vaihtaa kysymysten sanamuotoa ja järjestystä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47). Itselleni oli tärkeää, että haastattelutilanne oli luonteva ja että haastateltavat pystyivät esittämään näkemyksensä haastattelun aiheista perusteellisesti. Mielestäni saavutin tämän tavoitteen kohtuullisesti kyseisellä menetelmällä.

Haastattelujeni teemoja olivat maahanmuuttajien käsittely Pohjolan Sanomien ja Lapin Kansan sivuilla, toimitusten sisäisten linjojen ja ohjeistuksien selvittäminen, yleisimpien eettisten rikkomusten muoto ja lisäohjeistuksien tarve sekä sisältö.

Hirsjärvi & Hurmeen (2000, 66) mukaan teemallinen aiheluettelo toimii keskustelua ohjaavana toimijana, jonka mukaan haastattelua viedään eteenpäin. Haastattelutilanteessa tarkensin teema-alueita lisäkysymyksillä. Käytännössä toteutin haastattelut toimituksen tiloissa ennalta sovittuina ajankohtina. Jotta haastattelutilanne olisi rauhallinen, oli sen tekemiseen varattu sopivasti aikaa.

Valitsin haastattelupaikaksi tilan, jossa ulkoisia häiriötekijöitä oli vähän. Tunsin haastateltavani Pohjolan Sanomien toimituksesta työharjoitteluni ajalta, joten siellä haastattelutilanne oli luonteva ja vapautunut.

Lapin Kansan toimituksessa en ollut vieraillut ennen haastattelupäivää, joten toimitus ei ollut ennalta tuttu. Siksi luontevan haastattelutilanteen luominen oli vaikeampaa. Olin toki esitellyt aiheeni ja ydinkysymykseni etukäteen toimitukselle, jotta haastateltavat osaisivat valmistautua haastatteluun. Lapin Kansan lopulliset haastateltavat valikoituivat toimituksen puolesta. Hirsjärvi & Hurme (2000, 91) painottaa, että rentoutunut ilmapiiri haastattelutilanteessa ja molemminpuolinen luottamus on onnistuneen haastattelun kannalta tärkeää. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 127)

Olen tyytyväinen haastateltavien otantaan. Ikäjakauma oli otollinen, etenkin toimittajien puolella. Mukaan valikoitui hyvin kokeneita mutta myös nuorempia toimittajia. Tärkein vaatimus oli kuitenkin se, että toimittaja oli kirjoittanut lukumäärällisesti enemmän tai laajemmalti juttuja maahanmuuttajista verrattuna toimituksen yleiseen linjaan. Myös tämä kohta toteutui jokaisen toimittajan kohdalla.

Haastattelut sujuivat molemmissa toimituksissa lopulta varsin luontevasti. Haastattelut kestivät 25 - 45 minuuttia. Pyrin pitämään haastattelut suhteellisen lyhyinä ja ytimekkäinä, sillä haastateltavien otanta oli melko laaja. Mielestäni haastateltavat suhtautuivat aiheeseen mielenkiinnolla vastaten laajasti sekä kattavasti kysymyksiin.

Tallensin haastattelut Olympuksen digitaaliselle nauhurille, jonka sain Pohjolan Sanomien toimitukselta lainaksi haastatteluja varten. Päädyin haastattelujen nauhoittamiseen, koska ainoastaan tallentamalla haastattelu saadaan sujumaan nopeasti ja yhteneväisesti (Hirsjärvi & Hurme 2000, 92). Haastattelun tallentaminen on lisäksi ainoa keino, jolla saadaan säilytetyksi olennaisia seikkoja, jotka sanatarkastikin kirjoittamalla menetettäisiin. Tallennuksen jälkeen purin haastattelut sanasta sanaan tekstiksi.

Määrällisesti haastatteluaineistoa on noin 10 liuskaa. Haastateltavia oli yhteensä 5 kappaletta. Olen merkinnyt uutispäälliköiden kommentit kirjaimilla UP1 ja UP2 sekä toimittajat T1, T2 ja T3.

4. MAAHANMUUTTO JA POHJOISEN MAAKUNTALEHDET

Seuraavassa luvussa käsittelen Pohjolan Sanomien ja Lapin Kansan toimitusten käytäntöjä ja toimintatapoja maahanmuuttojournalismin saralla. Selvitän, millaisia juttuja toimittajat ovat tehneet ja kuinka tarpeellisenä toimitukset kokevat lisäohjeistuksien kehittämisen. Ensi alkuun koen tarpeelliseksi molempien maakuntalehtien sekä kustannuskonserni Alma Median esittelyn.

Olen jakanut molemmat toimitukset omaksi alaluvukseen selvyiden vuoksi. Pohjaan luvut toimituksissa tekemiini teemahaastatteluihin.

4.1 Maakuntalehdet osana Alma Mediaa

Alma Media Oyj on kustannuskonserni, joka julkaisee sanomalehtiä ja verkkomateriaaleja. Alma Media omistaa myös Pohjolan Sanomat ja Lapin Kansan. Nykyisen mediakonserni Alma Median juuret ulottuvat vuoteen 1846, jolloin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Osakeyhtiö sai luvan aloittaa kirjapainotoiminnan. Toiminnan alullepanijana oli sanomalehti Suometar.

Vuonna 1988 yhtiön nimi muuttuu Tampereen Kirjapaino Oy:n ja Sanomalehti Uuden Suomen yhdistymisen myötä kustannusyhtiö Aamulehti-yhtymä Oy:ksi. Lopulta vuonna 1997 Aamulehti-yhtymä Oy ja MTV Oy fuusioituvat Alma Media Oyj:ksi. Alma Media julkaisee tällä hetkellä 36 sanomalehteä. Moni Alma Mediaan kuuluva sanomalehti on siirtynyt broadsheet-formaatista pienempään tabloidi-kokoon. (Alma Median historia, hakupäivä 12.1.2012.)

Pohjolan Sanomat on Kemissä toimiva seitsemän kertaa viikossa ilmestyvä sanomalehti. Pohjolan Sanomat perustettiin vuonna 1915 (Jussila 2005, 21). Alman konserniin lehti liittyi lokakuussa 1998 (Alma Median historia, hakupäivä 12.1.2012). Levikkialueeseen kuuluu Kemin ohella Simo, Keminmaa, Tornio, Ylitornio, Tervola ja Pello. Pohjolan Sanomat siirtyi perinteisestä broadsheet-formaatista tabloidi-kokoon vuoden 2011 alussa.

Lapin Kansa on Alma Median pohjoisin lehti ja samalla maailman pohjoisin seitsemän kertaa viikossa ilmestyvä sanomalehti. Lehden toimitus sijaitsee Rovaniemellä. Lapin Kansa liittyi broadsheet-formaatista tabloidi-kokoon samanaikaisesti Pohjolan Sanomien kanssa alkuvuonna 2011.

Lapin Kansa perustettiin vuonna 1928. Vuodesta 1958 lähtien lehti on ollut poliittisesti sitoutumaton. Sitä ennen lehti toimi Maalaisliiton äänenkannattajana. Lapin Kansa liittyi osaksi Alma Median konsernia vuonna 1995.

4.2 Monikulttuurisuus asettaa haasteita Pohjolan Sanomille

Omien havaintojeni perusteella maahanmuuttajien näkyvyys Pohjolan Sanomissa on suhteellisen vähäistä. Toisaalta toimituksen suhtautuminen maahanmuuttajiin on hyvin neutraalia. Vähäinen näkyvyys johtuu osaksi tästä suhtautumisesta.

”Emme halua nostaa maahanmuuttajia muiden asioiden yläpuolelle. Tarkoiton tällä sitä, että haluamme suhtautua maahanmuuttajiin kuten kaikkiin muihinkin ihmisryhmiin ja asioihin” (UP1)

Pohjolan Sanomilla maahanmuuttojournalismi keskittyy lähinnä uutisointiin. Suuri osa uutisjutuista on liittynyt vuosien varrella Kemin vastaanottokeskuksen ympärille. Suomen Punaisen Ristin vastaanottokeskustoiminta alkoi Kemissä loppuvuonna 2008 (Rauta, Pasi 2010, 4).

”Kun tämä pakolaishallitus tuli, niin sitten aloimme kirjoittamaan enemmän, koska pakolaiset tulivat näkyvämmiin katukuvaan. Jos tulee vuodessa 10 kurdia, niin se ei paljon näy. Mutta jos tulee 300 turvapaikanhakijaa, niin se näkyy.” (UP1)

Tosin seasta löytyy hyvin ihmisläheisiäkin juttuja, kuten muun muassa henkilökuvan tapaisia kirjoituksia yrittäjinä toimivista maahanmuuttajista. Etnisten vähemmistöjen tutkimuksessa usein hallitseva uutisnäkökulma peittää alleen muut journalistiset genret. Dokumentit, reportaasit, keskusteluohjelmat, henkilöhaastattelut ja kolumnit ovat lajityyppejä, joissa marginaalilähteillä on parempi mahdollisuus tulla esille. Vaihtoehtoisia kehyksiä olisikin syytä etsiä muualta kuin uutisesta. (Horsti 2000, 160.)

”Mielestäni meidän turvapaikkajuttujen huippu oli kaksi kesää sitten. Tällainen henkilö kuin Arkan oli Irakin tai Iranin kurdi, joka alkoi nälkälakkoon. Ja tehostakseen nälkälakkoa hän ompeli suunsa kiinni. Toimittajamme pääsi tekemään jutun kyseisestä ihmisestä. Yksi välikäsi kielsi siinä välissä tulemasta. Mutta sinne mentiin kuitenkin, koska halusimme kysyä Arkanilta itseltään antaako hän haastattelun. Ja hän antoi sen. Hänen tarinaansa seurattiin, mutta emme pystyneet seuraamaan häntä enää sen jälkeen kun hänet otettiin muistaakseni pakkohoitoon. Se oli sellainen juttu, mikä meni myös kaikissa iltalehdissä läpi. Siinä tuli se tarina, mutta ei sorruttu ylilyönteihin kuitenkaan. Se oli tosi hyvin tehty tapaus.” (UP1).

Koen edellisen kaltaiset, hyvin ihmisläheiset jutut maahanmuuttajista hyvänä asiana maahanmuuttojournalismin kehittymisen kannalta. Etenkin kun vielä viime vuosinakin maahanmuuttajia koskevat jutut ovat rajoittuneet myös kansainvälisesti suurelta osin stereotyyppisiin aiheisiin, kuten rikollisuus, väkivalta, maahanmuutto-ongelmat ja syrjintä. Kun taas yleisemmät aiheet, kuten sosiaaliset suhteet ja kulttuuri, jäävät edelleen marginaalisiksi. (van Dijk, Teun A. 1991, 245.)

Kasvaneesta maahanmuutosta huolimatta monikulttuurisuus ei näy vielä niin selvästi Kemin katukuvassa. Väkilukuun suhteutettuna kaupungissa on vähän maahanmuuttajia. Tämä vaikeuttaa omalla tavallaan kirjoittamista aihepiiristä. Tilannetta vaikeuttaa entisestään Pohjolan Sanomien pieni ydintoimitus. Toimittajien aika ei riitä juttujen ideoimiseen aiheesta.

”Meillä on niin vähän porukkaa, että kaikki on varmaan tehnyt juttuja. Meillä ei ole varaa tehdä mitään ”mamu-erikoistoimittajia” (UP1).

Sen, ettei journalismissa raportoida etnisistä vähemmistöistä laajamittaisesti, voi ajatella johtuvan nimenomaan kyseisten ryhmien vähemmistöasemasta. Vähäisinä lukumäärältään ja vaikutusvallaltaan niin yleisönä, kuluttajana kuin poliittisena toimijana etniset vähemmistöt eivät lukeudu journalismin kohderyhmien piiriin. Lisäksi etnisiä ryhmiä käsittelevien uutisten ajatellaan kiinnostavan tai koskettavan vain harvoja. (Pietikäinen 2002, 20.)

”Muutama vuosi sitten vastaanottokeskus herätti paljon keskustelua kansalaisten keskuudessa, mikä heijastui myös meidän lehdessä. Sen jälkeen on ollut vähän hiljaisempaa, etenkin uutis- ja ajankohtaistoimituksen puolella. Olemme kyllä tehneet henkilöku- van tapaisia juttuja maahanmuuttajista.” (UP1).

4.2.1 Nettikommentointi on päivittäinen riesa

Pohjolan Sanomilla joudutaan taistelemaan hyvin paljon internetin käyttäjiltä tulevien asiattomien palautteiden ja ennen kaikkea kommenttien kanssa. Tämä korostuu eritoten nettiin päivitettävien sähkeiden kohdalla.

”Jos jonkun sähkeen lyö nettiin, joka koskee edes jollakin kaukaisella tavalla maahanmuuttoa, niin siinä menee kolme sekuntia ja siellä on asiaton kommentti. Mutta en minä tiedä, ei siihen sellaisia varsinaisia uhkia liity. Arvostelua tulee, teki niin tai näin.” (UP1)

Tämä aiheuttaa paljonkin päänvaivaa toimituksessa. Yleinen periaate on se, että jokaisesta alueellisesta uutisjutusta tehtäisiin nettiin lyhyt sähke. Oman muiden uskontojen opetusta koskevan juttuni kohdalla uutispäällikkö pyysi olemaan tekemättä sähkettä internetiin, sillä hän uskoi joutuvansa poistamaan taas liudan asiattomia kommentteja.

Muistan myös erään tapauksen, jossa täysin muuta aihetta koskeneen uutisjutun nettiversion uutiskuvassa oli suomalaisen kantaväestön lisäksi nuori tummaihoisen henkilö. Tämä oli synnyttänyt hetkessä useamman asiattoman kommentin henkilön ihonväristä ja maahanmuuttajataustasta.

”Kyllähän varmasti jokaisella Suomen paikkakunnalla on tällaisia ihmisiä, jotka eivät hyväksy maahanmuuttajia.” (UP1)

Asiattomien kommenttien perusteella ei pidä lähteä muodostamaan yleiskuvaa levikki-alueen lukijoiden kannasta maahanmuuttoon. Pohjolan Sanomilla uskotaankin, että yksi ja sama henkilö tai ihmisryhmä vastaa kaikista asiattomista kommentteista. Asiantuntijat kokevat kuitenkin internetissä julkaistavat rasistiset kommentit järkyttävinä, uhkaavina ja masentavina (Luostarinen 2007, 35).

Asiattomat kommentit eivät luo perustaa hyvälle maahanmuuttopoliittiselle keskustelulle, jossa myös vastapuolen mielipide otetaan huomioon. Yleensä Pohjolan Sanomien verkkosivuilla käytävä keskustelu kääntyy suoranaisten vihapuheen muotoon. Maahanmuuttoon liittyvässä keskustelussa kissa on nostettu pöydälle viime vuosina tuomalla esiin mediassa myös maahanmuuton vastustajien mielipiteet, jotka näkyivät aikaisem-

min lähinnä netissä (Artto 2009, hakupäivä 11.1.2012). Perustellut mielipiteet luovat perustan hyvälle ja rakentavalle keskustelukulttuurille.

4.2.2 Oikeat termit muodostavat hyvän maahanmuuttojournalismin perustan

Karina Horstin mielestä tiedämme vähän maahanmuuttajien tavoista, perinteistä ja elämästä, sillä kyseinen ihmisryhmä erotetaan turhan vahvasti ja liioitellen suomalaisesta kantaväestöstä. (Laitio & Möttölä 2009, hakupäivä 28.11.2011). Toimittajilla on suuri vastuu tuottamistaan mielikuvista. Etenkin vieraista kulttuureista ja etnisistä ryhmistä kirjoitettaessa terminologian on oltava hallussa. Monikulttuurisessa Suomessa tulee kiinnittää huomiota esimerkiksi termien maahanmuuttaja, turvapaikanhakija ja pakolainen varsinaisiin tarkoituksiin.

Nimitykset, jotka olivat äsken jokapäiväisessä neutraalissa käytössä, voivat jo nyt olla loukkaavia. Kuten muidenkin ihmisryhmien kohdalla, oikeat nimitykset on mahdollista kysyä etniseltä ryhmältä itseltään. Toimittajan ammattitaitoon kuuluu myös olla ajan tasalla kielen merkitysten muutoksissa. (Horsti, Pietikäinen & Raittila 2002, 206.)

”Ensinnäkin huomasin, kun tulen Rovaniemeltä jossa on ollut pitkään vastaanottokeskus, niin mielestäni toimituksen (Pohjolan Sanomat) tietotaso oli aika huonoa siitä mikä on turvapaikanhakija, mikä on maahanmuuttaja tai mikä on pakolainen. Niitä on pitänyt vähän opetella. Mielestäni Pohjolan Sanomat on selviytynyt kuitenkin aika tyylikästä. Ettei olla hyssytelty, mutta ei olla menty kuitenkaan ylikään.” (UP1).

Oikeiden termien hallinta vaatii toimittajalta taustoittamista ja perehtymistä aihepiiriin. Toimittajan tapa käyttää termejä tai kuvailla eri ihmisryhmiä voi vaikuttaa merkittävästi lukijoille muodostuviin luokitteluperusteisiin, etenkin etnisen taustan omaavien ihmisten kohdalla. (Horsti 2005, 38.)

”Ihmisten tulisi tehdä aina taustatyötä. Mahdollisuuksien rajoissa tulisi ottaa edes vähän selvää esimerkiksi eri kulttuurista. Aina ei kuitenkaan löydy aikaa taustojen selvittämiseksi. Silloin täytyy vain toivoa että oma yleissivistys riittää.” (T1)

Huolimatta siitä, että journalistin työnkuvaa hallitsevat rutiini, kiire ja toimitusten tavat, löytyy siitä myös käsityöläisen leima. Toimittajalla on aina jossain määrin valinnan vapaus juttua tehdessään. Mitä sanoja valita, mitä ehdottaa otsikkoon ja kärkeen, ketä

käyttää lähteenä ja kenen sanoja nostaa suoraan lainaukseen. Vaikka toimittajat välillä kommentoivatkin, etteivät kiireessä ehdi pohtimaan sanoja tai että ne tulevat selkäytimestä, tutkimukset toimittajien arjesta osoittavat, kuinka moni toimittaja on tietoinen sanojen moninaisista merkityksistä ja latauksista. Toimituksissa keskustellaan juttujen näkökulmista, kärjistä ja vivahteista aina sanavalintoja myöten. (Pietikäinen 2002, 24.) Tämä on yksi pääpointti, joka nousi myös haastatteluiden yhteydessä esiin puhuttaessa uusista ohjeistuksista.

”Näkisin uudet ohjeistukset enemmänkin tiedonjakamisena. Sillä monella on vieläkin, siis yleisöllä ja varmasti myös itselläkin sitä ongelmaa, ei siitä pääse koskaan irti, että ihmiset luulevat että jostakin maasta kotoisin oleva ihminen on tiettyä etnisyyttä oleva ihminen. Ne eivät ole samoja asioita. Tämä meidän Suomen kansallisvaltio, mihin olemme totuttu täällä, on opettanut meidät ajattelemaan näin. Mutta kansallisuus, etnisyys ja kotimaa ovat eri asioita. Moni ei välttämättä edes tiedosta asiaa.” (T1)

Uusien ohjeistuksien rooli termien hallinnan kannalta nähdään Pohjolan Sanomilla kyllä tarpeellisena, mutta niiden funktio epäilyttää.

”Se on vähän kaksipiippuinen juttu. Jos tulisi liian tiukat ohjeet, niin korostaako se liikaa aihetta ja rajoittaako se sitä ettei juttuun uskalleta koskea. Toisaalta se voi rajoittaa tai sitten se voi mennä yli. Eli säännöt kääntyvät itseään vastaan.” (UP1)

Omien maahanmuuttajaohjeistuksien luominen nähdään osaltaan tarpeettomana. Journalistin ohjeiden koetaan olevan tarpeeksi riittoisa tukipilari. Mutta samalla ohjeistuksien kautta koetaan saatavan tarvittua kertausta myös itse Journalistin ohjeista löytyviin pykäliin. Suurimpana maahanmuuttojournalismin sudenkuoppa pidetään ihmisen syntyperän tai maahanmuuttajataustan mainitsemista tilanteissa, joissa se on tarpeetonta. Tämä korostuu etenkin lyhyissä uutissähkeissä. Juttua kirjoittaessa voi miettiä, onko etnisen alkuperän, ihonvärin tai muun etnisen piirteen esille tuominen olennaista itse uutisen tai aiheen kannalta. (Horsti ym. 2002, 206.)

”Olemme kyllä puhuneet useaan otteeseen aiheesta. Mutta silti syntyperän mainitsemisia asiayhteyksissä, jossa se ei ole tarpeellista, tapahtuu edelleen. Omat ohjeistukset voisivat pitää sisällään tarpeellista kertausta muun muassa tästä aiheesta” (UP1)

4.3 Lapin Kansa tukeutuu humaaniin linjaan

Lapin Kansan maahanmuuttojournalismi tukeutuu Pohjolan Sanomien tavoin vahvasti Journalistin ohjeisiin. Tosin erona Pohjolan Sanomien maahanmuuttojournalismiin Lapin Kansalta löytyy toimituksen sisäinen, kirjoittamaton linja.

”Kyllä meillä on sellainen, jos voi sanoa ”positiivisesti suosiva” linja. Eli siis haluamme kertoa paikallisväestölle millaista elämää maahanmuuttajat viettävät täällä ja millaisista oloista he ovat tulleet tänne. Tarinoita heidän tavallisesta arjestaan ja ajatuksesta on kerrottu aika paljonkin. Jos joku linja on ollut, niin ehkä se. Linja ei ole mitenkään julkilausuttu, mutta lähdemme kaivelemalla kaivelemaan positiivisia aiheita. Lehtemme tulee paljon palautetta siitä kuinka maahanmuuttajat saavat ilmaiseksi kaikkea. Esimerkiksi sohvia ja televisioita, mitä he eivät oikeasti saa. Olemme tehneet sen jälkeen jutun, jossa viranomaiset kertovat oikeat jakoperusteet.” (UP2).

Lapin Kansalle muodostunut linjaveto muistuttaa paljolti Ylen kirjaamia ammatillisia arvoja. Yhtiön tarkoituksena on edistää sivistystä, tasa-arvoa, suvaitsevaisuutta, monikulttuurisuutta ja kulttuurien vuorovaikutusta. Sen lisäksi Yle vahvistaa kansalais- ja vähemmistöryhmien sekä eri kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja ymmärrystä (Yle yhtiönä 2012). Etenkin jälkimmäinen kohta muistuttaa paljon Lapin Kansan omaa linjasta.

”Kirjoittamani jutut ovat olleet sillä lailla neutraaleja ja positiivisia. Lehtemme linja on aika humaani. Kirjoittamissamme jutuissa pyritään tuomaan esiin sitä minkä takia ihmiset ovat lähteneet evakkoon omasta synnyinmaastaan, ja minkä takia he hakevat turvapaikkaa. Ne ovat aika positiivisia ja humanissa hengessä tehtyjä juttuja. En näe että Lapin Kansalla olisi otettu tällainen humaani linja erikseen käyttöön. Se on vain tullut. Kaikki jotka ovat kirjoittaneet aiheesta, ovat kirjoittaneet samaan sävyyn.” (T3)

Lapin Kansan linja toimii lisäksi hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka toimittajan oma arvomaailma voi vaikuttaa lehden sisältöön ja aihevalintoihin. Vaikkei Lapin Kansalla ole jaettu toimittajille omia vastuualueita mistä kirjoittaa, maahanmuuttajiin liittyvät jutut jäävät tiettyjen toimittajien harteille. Tämän kautta toimittajan subjektiivisuus tulee esiin. Huovilan (2005, 166) mukaan journalistin subjektiivisuus tulee ilmi eritoten juttujen valitsemisessa.

”Aika harvalla on ollut mielenkiintoa kirjoittaa maahanmuuttajista, joten se on ollut tavallaan minun vastuulla. Olen paikannut aukkoa omalla kiinnostumisellani aihetta kohtaan.” (T2)

Maahanmuuttojournalismia on kritisoitu paljon liiallisesta viranomaisten äänen käytöstä.

”Maahanmuuttajan kuulematta jättämistä ei voi aina laittaa kiireen piikkiin. Ehkä se sitten kuitenkin johtuu asenteista. Ei haluta kohdata tai ei ole totuttu kohtaamaan. Kynnys on liian korkea käydä vaikka jossain kurdiperheessä kylässä. Ainakin itselle aikanaan avasi eniten silmiä, kun menin sinne perheeseen. Näki että ovat ihan tavallisia ihmisiä.” (T2).

Toimittajien mielenkiinto on siis vahva määrittelevä tekijä Lapin Kansan linjan muodostamisessa. Toimituksen tarkoituksena on toimia valistavana ja suvaitsevana ihmisryhmien yhdistäjänä.

”Olemme yrittäneet lisätä ymmärrystä erilaisten kansanryhmien välillä. Emme halua kuitenkaan lähteä lietsomaan mitään mielipiteitä.” (UP2)

4.3.1 Identiteetit ja ennakkoluulot

Journalismi luo omalta osaltaan identiteettejä ihmisille. Lapin Kansan voi nähdä toteuttavan yhtä tiedotusvälineiden sosiaalista tarkoitusta, jossa ne luovat identiteettejä esittäen eri versioita niistä ja liittäen mukaan kulttuurisia arvoja (Fairclough 1997, 30). Tappaa, jolla ihmisiä määritellään tiettyjen ryhmien jäseniksi, voidaan kutsua sosiaalisten identiteettien muodostamiseksi (Pöyhtäri 2007, 75).

Tiedotusvälineet eivät tietenkään voi tehdä mahdottomia, eikä niiltä sitä voi vaatiakaan. Vaikka jokainen suomalainen tiedotusväline ryhtyisi kertomaan vain positiivisia asioita pakolaisista tai maahanmuuttajista, eivät vastaanottajien kielteiset asenteet muuttuisi todennäköisesti kovinkaan paljon. Lukijoiden keskuudessa tällainen käytös herättäisi pikemminkin epäluuloja median uskottavuudesta. Journalismi on irrottamaton osa yhteiskunnallista perustaa, jonka puitteissa se vaikuttaa. Parhaimmillaan tiedotusvälineet voivat rikkoa muureja kulttuurien kanssakäymisen tieltä. (Kortteinen 1992, 113 - 114.)

”Maahanmuuttajat tulevat esiin monissa hyvin arkisissa yhteyksissä. Rovaniemi on nykyään hyvin monikulttuurinen kaupunki. Maahanmuuttajia jututetaan muissakin rooleissa kuin maahanmuuttajina. Toki meillä on myös niin sanottua maahanmuuttojournalismia. Eli kun haluamme tehdä juttua siitä millaista on tulla Rovaniemelle maahanmuuttajana? On se sitten pakolaisena tai maahanmuuttajana eri syistä. Esimerkiksi

vastaanottokeskuksen 20-vuotisjuhla juttu on perinteinen maahanmuuttojuttu, jossa ihmisiä on jututettu nimenomaan maahanmuuttajina” (UP2).

Ennakkoluulot ja stereotypiat etnisistä ryhmistä eivät synny itsestään. Usein ne omaksutaan kirjoituksista ja puheista. Yleensä stereotypioiden syntymisen ja leviämisen periaate toimii siten, että ihmiset vastaanottavat omia ennakoasenteitaan vastaavaa tietoa ja ohittavat niiden kanssa ristiriidassa olevan informaation. Vahvimmin näiden asenteiden syntymiseen ja kehittymiseen vaikuttavat niin sanotut kuulopuheet, jotka saavat aineksensa julkisuudessa esiintuoduista asioista. Tässä prosessissa tiedotusvälineillä ja etenkin lehdistön otsikoinnilla, kuvilla ja kuvateksteillä on keskeinen rooli. (Kortteinen 1992, 112.)

”Tähän asiaan suhteudutaan tunteella. Silloin ihmiset lukevat jotain juttua niin sanotusti ihan väärin. He etsivät ja poimivat sieltä sellaiset kohdat jotka ruokkivat heidän ennakkoluuloja ja vahvistavat vain niitä. Siksi esimerkiksi maahanmuutosta tehtävän uutisjutun kohdalla pitää olla tarkkana” (T1).

4.3.2 Onko täydellistä objektiivisuutta olemassa?

Vaikka objektiivisuus on yksi uutisjournalismin tärkeimpiä kriteerejä, heijastuvat toimittajan arvomaailma ja aatteet työnkuvassa usealla tavalla. Esimerkiksi juttuaiheiden ideointi perustuu vahvasti yhteiskunnallisten tietojen ohella toimittajan arvomaailmaan. Toimittaja haluaa tuoda usein esiin omia arvoja vastaan sotivia epäkohtia. Samanaikaisesti toimittajan täytyy kyetä tarkastelemaan yhteiskunnallisia aiheita oman arvomaailman ylitse. Toimittajan tulee huomioida myös sellaisia yhteiskunnallisia ohjeita ja arvoja, jotka ovat ristiriidassa omia arvoja vastaan. (Huovila 2005, 43.)

”Mitä se sellainen objektiivisuus on? Me voimme kyllä kertoa ongelmakohdista. Ei totuus ole välissä. Totuus on tieteellinen totuus, joka toisin todistetaan. Objektiivisuus ei ole mielipiteiden välissä. Se on journalismin itsepetos. Pyritään aina löytämään asian vastustajat ja puolustajat, jonka jälkeen voimme olla objektiivisia. Lehdistöllä on oltava vastuu siitä, ettei se lietso ennakkoluuloja. Kerrotaan asiallisesti ongelmista. Me voimme antaa erilaisia sävyjä ja näkemyksiä”. (UP2).

Liiallisen objektiivisuuden tavoittelu ei ole tarpeellista. Tämä korostuu mielestäni etenkin aloittelevien toimittajien kohdalla. Jo ensimmäisen teososani analyysiosuudessa huomioin, kuinka paljon liiallinen objektiivisuuden tavoittelu hidastaa työskentelyä.

Usein juttuun käytettävä aika on hyvin rajallinen, mikä edellyttää nopeitakin päätöksiä. Tämä korostuu entisestään hektisessä uutis- ja ajankohtaisjournalismissa.

”Terve kriittisyys tulisi säilyttää ja äärilaitoja välttää. Mahdollisimman objektiivisesti tulisi tarkastella asioita. Vaikkei täyteen objektiivisuuteen päästä koskaan. Ainahan siihen tulee se ihmisen mielipide. En ole uskonut enää aikoihin sellaiseen puhtaaseen objektiivisuuteen.” (T1)

Etnisyyden käsittelyssä tärkeää on toimittajan itsearviointi, pohdinta oman työn reunaehdoista ja seuraamuksista. Tietoinen pohdinta ja asian käsittely kollegoiden kanssa auttaneen uusien näkökulmien hakemisessa ja samalla mielenkiintoisempien juttujen tekemisessä. (Horsti ym. 2002, 207.)

Lapin Kansan omat linjaukset ovat kirjoittamattomia ja lähinnä puheen tasolla sovittuja. Toimittajat eivät löydä suoraa funktiota lisäohjeistuksille Journalistin ohjeiden lisäksi. Journalistin ohjeet koetaan suhteellisen kattaviksi. Ohjeistuksien toteuttaminen nähdään tosin ongelmallisena.

”Minusta ne (Journalistin ohjeet) riittävät jos niitä noudatettaisiin. Minusta tuntuu että ne ovat keskivertotoimittajalle aika vieraat ne ohjeet. Kyllähän nuoret ja vasta alalle tulleet toimittajat ovat varmasti tutustuneet niihin jossain vaiheessa, mutta harva pitkään alalla ollut tuskin muistaa mitä ohjeissa sanotaan. Mutta jos niitä lukee tarkasti, niin kyllä sieltä käy selväksi pelisäännöt myös maahanmuuttojournalismiin liittyen.” (T1)

Varsinaisia suurempia eettisiä rikkomuksia ei ole Lapin Kansalla tapahtunut maahanmuuttojournalismin saralla. Myös rikosuutisointiin on kiinnitetty suurta huomiota.

”Tietenkin pienillä resursseilla ja kiireessä teemme juttuja. Se tuo omat probleemat. Myös se, missä noudatamme journalistin eettisiä ohjeita, on rikosuutisointi. Eli korostetaanko mitä etnistä alkuperää rikoksentekijä tai siitä epäilty edustaa? Siihenhän meillä on omat ohjeet milloin se tuodaan esiin ja milloin ei. Sehän tuodaan esiin vain silloin kun on tarpeellista saada selville rikoksen tekijä. Emme tee rikosuutisoinnissa minkäänlaisista eroa maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä.” (UP2).

Samanaikaisesti mahdollisten lisäohjeistuksien toivottaisiin kuitenkin toimivan eräänlaisena muistutuksena eettisistä pelisäännöistä.

”Ei se ainakaan huonoa tekisi. Omasta mielestäni uudet nuoret toimittajat, ainakin ne jotka ovat olleet Lapin Kansassa kesätöissä, ovat hyvin suvaitsevaisia. He edustavat

täysin erilaista toimittajakulttuuria kuin minun ikäiset toimittajat. Itseni, eli viidenkymmenen ikäisestä ja yli toimittajakunnasta löytyy edelleen ihmisiä, joilla on kielteinen kanta maahanmuuttoon. Esimerkiksi eräs jo eläkkeelle siirtynyt kollega oli tällainen. Hän tosin vältteli aiheesta kirjoittamista.” (T1)

Hektinen työnkuva asettaa omat vaatimuksensa toimittajille. Kiireen keskellä ei välttämättä ehdi käydä läpi juttua siihen vaadittavalla tasolla.

”Tälle alalle on tyypillistä, ettei ehdi pohtia juttua loppuun asti. Siinä varmaan voisi jotkut selkeät säännöt olla paikallaan. Mutta ehtiikö niihin sitten kuitenkaan tutustua. Ne pitäisi olla jotenkin takaraivossa, että tietää miten toimia. Totta kai rutiinin kautta tulee tietty varmuus myös tähän aiheeseen” (T1).

5. OHJEISTUKSET MAAHANMUUTTOJOURNALISMIIN

Työni lopullisena tulemana rakennan ohjeistukset maahanmuuttojournalismia varten. Tosin tässä vaiheessa on todettava, että termi *ohjeistus* on liian painotuksellinen ja määrittävä. Korvaavaa termiä on kuitenkin vaikea löytää. Ohjeistus on hieman väljempi termi kuin ohje. Siksi käytän myös työssäni sanaa ohjeistus.

Ohjeistuksia ei tule rinnastaa Journalistin ohjeisiin. Tarkoituksena ei ole kertoa absoluuttisia totuuksia, joita toimittajien on seurattava. Ohjeistuksien voi mieltää olevan enemmän kertauksen kaltaisia. Ohjeistukset on rakennettu hyvin vahvasti sen pohjalte, mitä Pohjolan Sanomien ja Lapin Kansan toimittajat ja uutispäälliköt toivoisivat löytyvän mahdollisista ohjeista sekä mihin seikkoihin toimittajien tulisi ennen kaikkea kiinnittää huomiota tehdessään maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia koskevia juttuja.

Mielestäni kehittelemäni ohjeistukset voivat palvella ainakin paikallisia toimituksia ja toimittajia. Tosin näkemykset palvelevat mielestäni koko maan toimittajakuntaa, sillä uskon toimittajien näkemysten olevan melko yleismaailmallisia. Ohjeistukset eivät siis ole sidottuja paikkakuntaan tai toimitukseen. Näkisin suurimpana kohderyhmänä kuitenkin uudet, nuoret toimittajat sekä jo pitkään alalla olleet toimittajat. Ohjeiden on tarkoitus toimia etenkin kertaavana ja muistuttavana väylänä sekä ennen kaikkea herättää keskustelua. Näkisin tämän tärkeimpänä tekijänä. Ohjeiden funktiona ei ole valistaa toimittajia. Uskon, että suurimmalle osalle toimittajista seuraavat pykälät eivät tuo mitään uutta informaatiota vaan ovat nimenomaan muistuttamassa niiden olemassaolosta.

Samankaltaisia ohjeistuksia on tehty aikaisemminkin. Tästä toimii esimerkkinä muun muassa Suomen Journalistiliiton ja Pakolaisneuvonta ry:n yhteistyönä muodostama *Pakolaistietoa toimittajille* -esite (Jaskari ym. 2006). Esitteen sisällöstä vastaavat käytännön työtä tehneet toimittajat. Sen tarkoituksena on toimia työkaluna pakolaisista ja turvapaikanhakijoista kirjoittaville journalisteille. Esite sisältää informaatiota muun muassa oikeiden termien käytöstä. (Pakolaisneuvonta ry, hakupäivä 12.3.2012.) Samankaltainen käytännön opas löytyy myös Isosta-Britanniasta. *Reporting diversity* -opas on tehty vastaamaan kansainvälistymisen asettamiin haasteisiin. Yksi suurimmista haasteista toimittajan kannalta liittyy kulttuurillisten ja uskonnollisten ryhmien monipuolistumiseen. Opas tarjoaa oikean terminologian lisäksi tietoa eri uskonnoista ja ihmisryh-

mistä. (Society of Editors and the Media Trust 2005.) Kyseisten esitteiden olemassaolo osoittaa mielestäni sen, että uusille ohjeistuksille on tarvetta. Siksi en lähde käsittelemään seuraavissa ohjeistuksissa oikeita käsitteitä tai termejä vaan toivon, että toimittajat löytävät niiden avulla edellä mainittujen esitteiden lähteille.

Seuraavia ohjeistuksia voi soveltaa myös muuhun päivittäisjournalismiin tai toimitukselliseen työskentelyyn.

1. Älä yleistä

Käsite maahanmuuttaja on hyvin homogeeninen. Maahanmuuttajia ei tule niputtaa saman alakäsitteen alle. Jokainen maahanmuuttaja on oma itsenäinen yksilönsä eikä edusta jokaista maahanmuuttaja-ryhmän edustajaa. Toimittaja ei saisi lähteä yleistämään maahanmuuttajia ”tämän-” tai ”tuonlaiseksi”. Totuudenmukainen lähestymiskulma auttaa murtamaan maahanmuuttaja-termin sisälle piiloutuneita ennakkokäsityksiä.

Horstin mielestä on yhtä tärkeää huomioida *miten* ”toinen” on esillä kuin että *onko* se esillä. On eri asia, onko esillä toimijana, asiantuntijana, kokijana vai objektina. Jos vähemmistöjä lähestytään valtaväestön näkökulmasta, kysymällä esimerkiksi mielipidettä suomalaisista tai Suomesta, vähemmistöt jäävät tosiasiasa sivuun. (2000, 162.)

2. Kuule molempia osapuolia

Journalistisessa työssä turvaudutaan hyvin usein viranomaisen ääneen. Etenkin tapauksissa, joissa toisen vastapuolen kohdalla kielimuuri voi olla korkea. Tämä korostuu maahanmuuttajia koskevien juttujen kohdalla. Kielimuuri yhdistettynä tiukkoihin aikatauluihin saavat toimittajat turvautumaan asiantuntijan turvallisiin kommentteihin. Vastapuolen ääni tulisi kuitenkin saada kuuluviin aina mahdollisuuksien mukaan.

3. Syntyperän mainitseminen

Ihmisen syntyperää tai etnistä taustaa ei tulisi mainita, jos se ei liity merkittävällä tavalla uutisen sisältöön. Turha syntyperän esiin tuominen lisää helposti ennakkoluuloja. Esimerkiksi poliisitiedotteissa syntyperä tuodaan usein ilmi. Se tulee jättää itse uutisen yhteydessä pois, jos uutinen ei sitä vaadi.

4. Taustoita työsi hyvin

Maahanmuuttajista kirjoittaessa täytyy hallita oikeat termit. Esimerkiksi pakolainen ei ole sama asia kuin maahanmuuttaja. Sen lisäksi ennen haastattelua on hyvä ottaa ihmisen taustat selville. Mistä maasta hän on kotoisin, ja millaiset tavat ja perinteet hän omaa. Netistä on löydettävissä toimittajille suunnattuja oppaita, joista oikeat termit käyvät ilmi.

5. Älä sulkeudu kuoreen

Sinun ei tarvitse hallita kaikkia kielisiä kommunikoidaksesi maahanmuuttajien kanssa. Vaikkei yhteistä kieltä löytyisikään, tulkin käyttö on usein mahdollista. Keikalla toimiminen vaatii rohkeutta. Kirjoitusprosessin aikana on turha sulkeutua vain oman päähän sisään. Juttua on hyvä luetuttaa läpi kollegalla tai muulla ulkopuolisella taholla.

6. Älä pelästy virheitä

Toimittajan työssä ei voi välttyä virheiltä. Tämä korostuu maahanmuuttajista kirjoittaessa. Virheellisiä sanavalintoja on turha jäädä miettimään liian pitkäksi aikaa. Virheet eivät tee sinusta rasistia vaan toimivat oppimiskeinona kohti paremman maahanmuuttojournalismin hallintaa.

7. Vältä liikaa rutinoitumista

Useat toimittajan työnkuvaan kuuluvista periaatteista muodostuvat vasta rutinoitumisen kautta. Kokemus antaa varmuutta myös maahanmuuttajista kirjoittamista varten. Liiallinen rutinoituminen voi kuitenkin altistaa käyttämään huomaamattaan esimerkiksi virheellisiä termejä. Rutinoituneenkin toimittajan on hyvä käydä teksti läpi ajatuksen kanssa.

6. YHTEENVETO JA POHDINTA

Opinnäytetyöni tekoprosessin aikana olen huomannut, kuinka monisyinen aihe maahanmuuttojournalismi on. Monikulttuuristuminen asettaa useita haasteita etenkin toimittajille. Maahanmuutto on Suomessa kuitenkin kohtuullisen tuore ilmiö, minkä seurauksena ennakkoluulot ovat edelleen pinnalla. Lehdistön kautta saatava kuva eri kulttuureista ja ihmisryhmistä on merkittävä mielikuvien luoja. Uutisointi synnyttää helposti yleistäisiä koko ihmisryhmästä.

Kyseisen ilmiön katoaminen vaatii aikaa. Ennakkoluulot eivät katoa yhdessä yössä. Silti on mahdollista toimia jo tässä hetkessä paremman maahanmuuttojournalismin puolesta. Eettiset ohjeistukset luovat vahvan perustan yhä paremmalle journalismille. Samaan aikaan ei voi liiaksi peräänkuuluttaa myöskään ohjeistuksien ulkopuolella tapahtuvan toiminnan merkitystä. Omatoiminen tutustuminen kulttuureihin auttaa ymmärtämään paremmin eri maiden perinteitä ja tapoja, jotka poikkeavat joskus hyvinkin paljon länsimaisista normeista.

Journalistin rutinoituminen on kaksiteräinen miekka. Eettisesti oikeaoppinen työskentely voi vaatia paljonkin aikaa ja virheitä. Hyvä maahanmuuttojournalismi vaatii rutinoitumista. Toisaalta liika rutinoituminen voi hämärtää toimittajan työskentelyä, jolloin virheitä tapahtuu huomaamatta. Koen luomieni ohjeistuksien merkityksen tärkeänä etenkin tämän ilmiön kohdalla. Journalistin ohjeiden ohella niiden tehtävä on toimia niin ohjaavina kuin kertaavina. Aloittelevalle toimittajalle ne antavat tarvittaessa lisäohjeistusta. Kokeneemmille journalisteille anti on enemmänkin kertaava.

Kuten työssäni kävi aiemmin ilmi, on täysin objektiivisen journalismin toteuttaminen lähes mahdotonta. Täydelliseen objektiivisuuteen on turha pyrkiä, sillä sen tavoittelu vaikeuttaa työskentelyä liikaa. Objektiivisuuden ihannetta peräänkuulutetaan välillä liikaa. Työharjoittelujaksoni Pohjolan Sanomilla osoitti, kuinka iso osa toimittajan työn eettisistä käytännöistä iskostuu selkärankaan vasta kokemuksen kautta.

Pohjolan Sanomien ja Lapin Kansan toimittajat suhtautuivat hieman epäillen uusien ohjeistuksien tarpeellisuuteen. Täyttä tyrmäystä ei kuitenkaan tullut. Jokainen suhtautui

mielenkiinnolla aiheeseen. Keskustelun herättäminen toimituksissa jo työni tekoprosessin aikana on yksi tärkeistä seurauksista. Eettisten ohjeiden ja käytäntöjen pohdinta on aina paikallaan. Lisäksi uskon, että harva journalisti on tietoinen internetistä löytyvistä, toimittajille suunnatuista esitteistä, joissa esitellään oikeaa terminologiaa ja faktatietoa. Uskottavuutta esitteille tuo esimerkiksi Suomen Journalistiliiton osallistuminen toteutukseen. Toivon, että toimittajat löytävät luomieni ohjeistuksien avustuksella kyseisten esitteiden lähteille.

Ohjeistuksien olemassaolon ei tule ylikorostaa maahanmuuttajia aiheena vaan tukea hyvän maahanmuuttojournalismin syntymistä. Esimerkkinä voisi käyttää myös internetistä löytyvää, Mielenterveyden keskusliiton julkaisemaa *Hullu on hullu vaikka voissa paistais? Opas parempaan mielenterveyskieleen – työkalu toimittajille* -opasta. Myös kyseinen opas osoittaa sen, kuinka tarkkana toimittajan on oltava tunneperäisissä aiheissa.

Omalla kohdalla olen saanut kokea useita silmiä avanneita kokemuksia niin työni parissa kuin työharjoittelujakson aikana. Aihepiiri on mielenkiintoinen ja tärkeä tämän päivän monikasvoisessa Suomessa. Toimittajan työn kautta on mahdollista tutustua uusiin kulttuureihin ja ihmisiin. Journalistit toimivat mielikuvien luojina ja ovat omalta osaltaan vastuussa kirjoittamistaan jutuista. Uskon, että tulevaisuudessa myös maahanmuuttojournalismi tulee kehittymään yhä luontevammaksi osaksi päivittäistä journalismia.

LÄHTEET

Airaksinen, Timo 1992. Ammattien ja ansaitsemisen etiikka. Yliopistopaino. Helsinki.

Alma Media 2008. Historia. Hakupäivä 12.1.2012.

<www.almamedia.fi/historia>

Aro, Jessikka 2011. Me ja He. Hakupäivä 11.12.2011.

<<http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2011/12/artikkelit/me-ja-he/>>

Artto, Juhani 2009. Kommentti: Journalisteilla on yhä paljon opittavaa ”maahanmuuttajat mediassa” – tutkimuksista. Hakupäivä 11.1.2012

<http://www.reilumedia.fi/2009/20090928_mediakritiikki.html>

BBC 2011. Mission and values. Hakupäivä 2.2.2012.

<http://www.bbc.co.uk/aboutthebbc/insidethebbc/whoweare/mission_and_values/>

BBC 2011. Policy on diversity and equal opportunities. Hakupäivä 2.2.2012.

<<http://www.bbc.co.uk/diversity/>>

Deuze, Mark 2005. What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. Sage Publications.

Eskonen, Hanna & Horsti, Karina & Luostarinen, Heikki & Nikunen, Kaarina & Pöyh-täri, Reeta 2007. Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia en-nusteita. Tampereen yliopisto. Tampere.

Fairclough, Norman 1997. Miten media puhuu? Osuuskunta Vastapaino. Tampere. Suomennus alkuperäisteoksesta Media Discourse Virpi Blom ja Kaarina Hazard.

Helle, Merja 2009. Journalistisen työn muutos. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.). Journalismi murroksessa. Gaudeamus. Helsinki. s. 91 – 111.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Helsinki.

Holma, Petteri, toimittaja, Lapin Kansa. Teemahaastattelu 12.12.2011.

Horsti, Karina 2000. Maailma kylässä – ei jäämässä. Kulttuurisen moninaisuuden ohittaminen mediassa. Teoksessa Tapper, Helena (toim.). Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan. Palmenia. 2000. s. 140 – 165.

Horsti, Karina 2005. Vierauden rajat: Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampereen yliopisto. Tampere

Horsti, Karina & Pietikäinen, Sari & Raittila, Pentti 2002. Onko journalismilla varaa parantaa? Teoksessa Raittila, Pentti (toim.). Etnisyys ja rasismi journalismissa. Tampereen yliopisto. Suomen Journalistiliitto. s. 200 – 208.

Hujanen, Jaana 1998. Alue- vai lukijälähtöisesti? Näkökulmia maakunnalliseen journalismiin. Teoksessa Perko, Touko & Salokangas, Raimo (toim.). Kymmenen kysymystä journalismista. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.

Huovila, Tapani 2005. Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja. WSOY. Helsinki.

Huttunen, Laura 2009. Mikä ihmeen maahanmuuttaja? Teoksessa Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.). En ole rasisti, mutta...Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Vastapaino. Tampere. s. 117 – 122.

Jaskari, Anu-Elina & Kosonen, Laura & Lönnroth, Sabina & von Weissenberg, Andreas 2006. Pakolaistietoa toimittajille. Pakolaisneuvonta ry. Helsinki.

Julkisen sanan neuvosto 2005. Journalistin ohjeet 1.1.2005. Vahvistettu 22.10.2004 Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistyksessä.

Jussila, Pentti 2005. Eikö sitä totuutta saisikaan sanoa. Pohjolan Sanomien yhdeksän vuosikymmentä. Pohjolan Sanomat.

Kortteinen, Juhani 1992. Rotusyrjintäkielto ja ihmisoikeuksien toteutuminen tiedonvälityksessä. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.). Kansainvälinen journalistietiikka. Yliopistopaino. Helsinki. s. 112 – 153.

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2011. Monikulttuurisuutta ja kulttuuripoliitikkaa koskevaa käsitteitä. Hakupäivä 15.2.2012.

<<http://www.cupore.fi/monikulttuurisuuskasitteet.php>>

Kunelius, Risto 2004. Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. WS Bookwell Oy. Porvoo.

Laitio, Tommi & Möttölä, Matias 2009. Suomi rikastuu lähempää katsottaessa. Hakupäivä 28.11.2011.

<http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2009/18/artikkelit/suomi_rikastuu_lahempaa_katsotta/>

Lavia, Riku, toimittaja, Lapin Kansa. Teemahaastattelu 12.12.2011.

Lehtonen, Jaakko & Nordenstreng, Kaarle 1998. Hyvän ja pahan kierrätystä. Viestinnän etiikan perusteita. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.). Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. WSOY. Juva. s. 253 – 272.

Lepola, Outi 2000. Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Luostarinen, Heikki 2007. Tietoa, terapiaa ja turbaaneja? Suomalaisen journalismin reaktiot kasvavaan maahanmuuttoon. Teoksessa Eskonen, Hanna & Horsti, Karina & Luostarinen, Heikki & Nikunen, Kaarina & Pöyhtäri, Reeta. Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita. Tampereen yliopisto. Tampere. s. 11 – 40.

Mäntylä, Jorma 2008. Journalistin etiikka. Gaudeamus. Helsinki.

Nikkilä, Matti, toimittaja, Pohjolan Sanomat. Teemahaastattelu 15.2.2011.

Pakolaisneuvonta ry 2007. Pakolaistietoa toimittajille. Hakupäivä 12.3.2012.
<<http://www.pakolaisneuvonta.fi/?cid=176&lang=suo>>

Pietikäinen, Sari 2002. Etniset vähemmistöt uutisissa – käsitteitä ja aikaisempien tutkimusten kertomaa. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.). Etnisyys ja rasismi journalismissa. Tampereen yliopisto. Suomen Journalistiliitto. s. 14 – 30.

Pöyhkäri, Reeta 2007. Tuhkimoita ja taitajia. Maahanmuuttajien sosiaaliset identiteetit lukijoiden tulkinnoissa, Teoksessa Raittila, Pentti (toim.). Keskusteluja etnisyydestä mediassa. Suomalaisten, maahanmuuttajien ja tutkijoiden tulkintoja. Tampereen yliopisto. Tampere. s. 75 – 106.

Rauta, Pasi 2010. Suomen Punainen Risti. Kemin vastaanottokeskus. Perehdytyskansio.

Salmi, Anitta, uutispäällikkö, Pohjolan Sanomat. Teemahaastattelu 15.2.2011.

Simola, Anna 2008. Tervetullut työvoimaksi. Työperäinen maahanmuutto mediassa. Tampereen yliopisto.

Society of Editors and the Media Trust 2005. Reporting diversity. Cambridge, London.

Suomen Journalistiliitto 2011. Journalistin ohjeet 2011. Hakupäivä 12.2.2012.
<<http://www.journalistiliitto.fi/pelisaannot/journalistinohjeet/>>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Vakkuri, Marjukka, uutispäällikkö, Lapin Kansa. Teemahaastattelu 12.12.2011.

Van Dijk, Teun A. 1991. Racism and the Press. Routledge. London and New York.

Vuortama, Timo 1984. Hyvä lehtimiestapa. Kustannus – Mäkelä Oy. Rauma.

Wiio, Juhani 2006. Media uudistuvassa yhteiskunnassa. Median muuttuvat pelisäännöt. Sitran raportteja 65. Edita Prima Oy. Helsinki.

Wiio, Osmo A. 2000. Johdatus viestintään. Weilin + Göös. Helsinki.

Yle 2012. Yle yhtiönä. Ylen arvot, missio ja visio. Hakupäivä 2.2.2012.

<<http://yle.fi/yleisradio/ylen-arvot>>

Yle 2012. Yle yhtiönä. Vastuullisuus. Yhteiskuntavastuun kehittäminen Ylessä. Hakupäivä 2.2.2012.

<<http://yle.fi/yleisradio/yle-lyhyesti/vastuullisuus>>

LIITELUETTELO

Liite 1. Venäläisiä ei vierasteta Kemissä. Pohjolan Sanomat 23.11.2011, O18

Liite 2. Suomi paljasti kasvonsa. Pohjolan Sanomat 6.12.2011, O5

Liite 3. Uskonnon opit tulevat tutuksi isän johdolla. Pohjolan Sanomat 12.1.2012, A9

Liite 1. Venäläisiä ei vierasteta Kemissä

Venäläisiä ei vierasteta Kemissä

Sopeutumisen: Suurimmat ongelmat työnsaannissa

Pasi Lapinkangas

Venäläiset sopeutuvat verrattain hyvin Kemiin. Etenkin Länsi-Suomen muihin paikkakuntiin verrattuna kaupungissa suhtaudutaan myönteisesti Venäjältä tulleisiin ihmisiin. Maahanmuuttajien kotouttamishanke Silmun projektipäällikkö Pirkko Pehkosen mukaan positiiviset asenteet kumpuavat Kemien historiasta.

– Kemi on työläiskaupunki. Tämä vaikuttaa varmasti ihmisten suhtautumiseen positiivisella tavalla.

Tiistaina järjestetyssä Venäjä-infossa käsiteltiin suomalaisten ja venäläisten kohtaamisia Kemissä. Suurimmat sopeutumiseen liittyvät ongelmat liittyvät työnsaantiin. Saapuvat venäläiset ovat usein korkeasti koulutettuja. Jos henkilö ei saavu suoraan työn perässä kaupunkiin, voi koulutusta vastaavan työn saaminen olla vaikeaa. Siihen nähden venäläiset ovat Pehkosen mielestä sopeutuneet hyvin Kemiin.

– Mutta tuskin suomalaistakaan innostaisi laikaista lattiaa diplomi-

sinöörin papereilla, Pehkonen vertaa.

KEMISSÄ on tällä hetkellä noin satakunta venäläistä. Pehkosen mukaan paikallinen kantaväestö arvostaa venäläistä osaamista, esimerkiksi lääkäreiden kohdalla. Toisaalta taas naisten kokema kohtelu voi olla edelleen halveksivaa. Noin 80 prosenttia aviopuolison vuoksi Kemiin saapuvista venäläisistä on naisia.

– Venäläisten naisten juh-

lavan pukeutumistyyliin kuuluu perinteisesti muun muassa lyhyet hameet ja pitkät saappaat. Tämä herättää helposti negatiivisia mielikuvia esimerkiksi naiskaupasta, Pehkonen toteaa.

Suuri osa venäläisistä on

” Kemi on työläiskaupunki. Tämä vaikuttaa varmasti ihmisten asenteisiin positiivisesti.

Pirkko Pehkonen,
Silmu-hankkeen projektipäällikkö

muuttanut juuri aviopuolison vuoksi kaupunkiin. Venäläisille tyypillinen tiivis perhe-elämä voi pahimmassa tapauksessa hidastaa sopeutumista.

– Monille riittää oma perhe-elämä. Kiinnostus esimerkiksi suomen kielen opiskelua kohtaan jää samalla alhaiseksi, Pehkonen harmittelee.

Toisaalta Pehkonen huomauttaa venäläisten vähäisestä määrästä hoitokodeissa. Tiivis suku hoitaa vanhuksia viimeiseen asti kotona.

Pehkonen on huomioinut venäläisten hyvin neutraalin ja positiivisen asennoitumisen Kemiä kohtaan.

– Suomen kielen opiskelu tekee sopeutumisen hyvin positiiviseksi kokemukseksi.

PAULI JÄRVINEN

Venäjä-infon saapunut kunniakonsuli Pauli Saapunki keskittyi puheessaan venäläisten naisten kokemaan halveksuntaan ja syrjintään.

Liite 2. Suomi paljasti kasvonsa

Suomi paljasti kasvonsa

Juhla:
Kemin lyseon
lukiossa
kulttuurit
yhdistyivät

Pasi Lapinkangas

Eino Leinoa kuorossa huu-
dettuna. Arabialaisia kih-
lajaismenoja. Suomalaista
jenkkaa ja burmalaista kan-
santanssia. Kemin lyseon
lukiossa vietettiin maanan-
taina erilaista itsenäisyys-
juhlaa. Suomalaiset kult-
tuuriperinteet sekoittuivat
suvuasti maahanmuuttaji-
en tapoihin ja perinteisiin.

Lukion auditoriossa oli
mahdollista tutustua muun
muassa itsenäisyyspäivän
viettoon myanmarilaisit-
tain. Salissa esitetty karen-
kansan vanha perinnetanssi
kuuluu Myanmarin itsenäi-
syyspäivään yhtä olennai-
sesti kuin Porilaisten mars-
si suomalaiseen.

– Itsenäisyyspäivä on
Suomessa hyvin erilainen
kuin Myanmarissa. Tääl-
lä on paljon rauhallisem-
paa, aikuisopiskelija **Htoo
Khotprathum** vertaa.

LUKIOLAISTEN ja maa-

Henna-Mari Hoppari, Adel Rizvi ja Jani Lappalainen kruunasivat Kaisa Yliniemen ja Anniina Korhosen (keskellä) venäläisillä kokoshnik-päähineillä monikulttuurisen itsenäisyys-
juhlan kunniaksi.

hanmuuttajaopiskelijoiden
yhdessä järjestämässä ta-
pahtumassa opiskelijat kier-
sivät eri luokissa, joissa esi-
teltiin monikulttuurisia juh-
lamenteja. Vanha venäläinen
kansanleikki 'Puro' kirjoitti
useat naurut. Leikissä yk-
si osanottaja jää aina yksin,
jonka jälkeen hän joutuu
valitsemaan parikseen hen-
kilön joka on lähinnä hänen
sydäntään.

– Perehtyminen vieraisiin
kieliin ja kulttuureihin on
ollut antoisaa, opiskelija **Jani
Lappalainen** toteaa.

Henna-Mari Hopparin
mielestä käytännön tutustu-
minen eri kulttuureihin aut-
taa unohtamaan parhaiten
turhat ennakkoluulot.

– Täällä saa todellisen ku-
van eri kulttuureista, mikä
edesauttaa suvaitsemaan
muuta ihmisiä paremmin.

Yhdessä tekemisen avul-
la on helpompi lähestyä eri
kansallisuksia. Etenkin
kun kanssakäyminen eri
kansallisuuksien välillä kou-
lumaailmassa on vähäistä.

– Aika vähän tulee oltua
tekemisissä maahanmuut-

tajien kanssa. Se johtuu kor-
keasta kielimuurista, opis-
kelija **Anniina Korhonen**
kertoo.

Kaksi ja puoli vuotta sit-
ten Sri Lankasta Suomeen
muuttaneen **Adel Rizvin**
mielestä suomen kielen opi-
pii parhaiten käyttämällä si-
tä päivittäin.

– Vaikka ihmiset saattavat
nauraa sille miltä kuulostat,
on se itse asiassa hyvin opet-
tavaista. Virheistä oppii.

Katso lisää kuvia: www.pohjolansanomat.fi

Liite 3. Uskonnon opit tulevat tutuksi isän johdolla (teksti)

Uskonnon opit tulevat tutuksi isän johdolla

Pätevyys: Eri uskonnoille ei löydy pikku paikkakunnilla opettajia

Pasi Lapinkangas

Meri-Lapin alueen peruskoulujen rehtorit kokevat muiden uskontojen opetuksen järjestämisen ongelmalliseksi Meri-Lapin alueella.

Tahtoa ja resursseja opetuksen järjestämiseen on, mutta pätevän opettajan löytäminen pienille paikkakunnille koetaan vaikeaksi.

Esimerkiksi Kemin Karihaaran koulu on etsinyt koko viime syksyn ortodoksiskunnan opettajaa.

– Koulusta löytyy tällä hetkellä viisi ortodoksia. Olemme nyt kuitenkin löytäneet opettajan, ja opetus voidaan käynnistää kevään aikana, Karihaaran koulun rehtori Jukka Vaaramaa toteaa.

Perusopetuslain mukaan kunnan pitää järjestää valtauskonnon eli evankelis-luterilaisuuden ohella myös muiden uskontojen opetusta, jos paikkakunnalla on vähintään kolme muuta uskontoa edustavaa oppilasta.

Opetuksen edellytyksenä on, että vähintään kolmen oppilaan huoltajat vaativat sen järjestämistä.

Ortodoksiskunnan ja elämäntutkimustiedon kohdalla ei vaadita huoltajien vetoamusta. Myöskään uskonnon opettajilta ei vaadita kuulumista uskonnolliseen yhteisöön.

– Pätevän uskonnon opettajan

löytyminen muiden uskontojen opetukseen olisi joka tapauksessa erittäin vaikeaa, Keminmaan keskuskoulun rehtori Helena Niemitalo miettii.

MERI-LAPIN peruskouluissa järjestetään tällä hetkellä evankelis-luterilaisen uskonnon, elämäntutkimustiedon ja ortodoksiskunnan opetusta. Muuta uskontojen opetusta järjestävät lähes poikkeuksetta uskonnolliset yhteisöt itse.

– Huoltajien kyselyjä uskonnon opetuksesta tulee aina silloin tällöin. Pyrimme löytämään aina

yksilökohtaisesti kaikille sopivan ratkaisun, Vaaramaa kertoo.

Useimmiten muiden uskontojen edustajien kohdalla päädytään kotiopetuksen järjestämiseen. Uskonto on usein vahva osa kasvatusta ja siksi kotiopetus katsotaan parhaaksi vaihtoehdoksi. Samalla oppilailla on mahdollisuus opiskella koulussa joko evankelis-luterilaista uskontoa tai elämäntutkimustietoa täyttääkseen tuntimäärät.

NYKYINEN perusopetus on riisuttu uskonnollisesta tunnustuksesta. Siksi useat rehtorit pitävät helpoimpana vaihtoehtona sitä, että tulevaisuuden peruskouluista löytyisi vain yksi yhteinen oppiaine, joka korvaisi nykyisen uskonnon opetuksen.

– Uskonnon opetus on kuitenkin jo hyvin neutraalia. Yhteisen

Pätevän uskonnon-opettajan löytyminen muiden uskontojen opetukseen olisi joka tapauksessa erittäin vaikeaa.

Helena Niemitalo,
Keminmaan keskuskoulun rehtori

oppiaineen avulla voitaisiin opiskella esimerkiksi eri uskontoja ja kulttuureja. Samalla uskonnollinen oppi tulisi seurakunnilta ja uskonnollisilta yhteisöiltä, Hepolan koulun rehtori Vesa Ruokamo pohtii.

Oma luokka löytyy kotoa

Kemin Hepolan koulussa opiskelevat Joonas ja Noora Galab opiskelevat islamin uskoa kotona. Vanhemmat Anita ja Adnan tekivät jo ensimmäisellä luokalla päätöksen, että oman uskonnon oppi tulee kotoa.

– Islamin uskossa järjestelmä ja uskonto synkronoituvat hyvin vahvasti yhteen. Lisäksi arabian kieli on olennainen osa opetusta. Siksi näimme parhaaksi, että opetus on helpointa ja tehokkainta toteuttaa kotona, Palestiinasta kotoisin oleva isä Adnan toteaa.

Opetus keskittyy Koraanin ja

arabian kielen ympärille. Isä opettaa ja talosta on raivattu tilaa jopa omalle luokkahuoneelle.

– Isä osaa opettaa hyvin islamia. Tosin nykyään uskontoa oppii jo muutenkin, Joonas sanoo.

Koulussa seitsemäsluokkalaisten Joonas ja kuudesluokkalaisten Noora opiskelevat elämäntutkimustietoa. Perheen mielestä monikulttuurisessa Suomessa tulisi ottaa käyttöön kaikille yhteinen yleissivistävä oppiaine uskonnon tilalle.

– Maailma pienenee ja ihmiset ovat maallistuneet, Adnan miettii.

Mistä kyse?

Uskonnon opetus

Suomen peruskouluissa on vahvistettu kolmentoista uskonnon opetussuunnitelmien perusteet. Evankelis-luterilaisuuden ja ortodoksisuuden lisäksi opetussuunnitelmia löytyy muun muassa islamilaiselle, buddhalaiselle, katoliselle ja adventistiselle uskonnolle.

Kirkkoon kuulumattomien on mahdollista opiskella elämäntutkimustietoa.

Lähde: Opetushallitus

Liite 3. Uskonnon opit tulevat tutuksi isän johdolla (kuva)

